

תמצית העמוד

סיכומי גפ"ת קצרים וברורים ללומדי העמוד היומי

גליון 15 | שבת (גפ"ת) קמ"ט. – עירובין ז: | כסלו ה'תשפ"ד

מה אסור לקרוא בשבת

אף שקריאה בשבת אין בזה שום מלאכה, וגם אינו בכלל "דובר דבר" שאינו אסור אלא דיבור, מ"מ יש דברים שאסור רבנן לקרואם בשבת שמא יבואו לעשות מלאכה, וכדלהלן.

קמ"ט.

המזמון אורחים ומכין להם מיני מגדים, מותר למנות בפה בשבת את מנין האורחים (ואת מי יושיב בפנים במקום מכובד ואת מי יושיב בחוץ) ואת מנין המנות, אבל לקרוא מתוך הכתב אסור חכמים.

טעמי האיסור והנ"מ ביניהם – לרב ביבי טעם האיסור הוא שמא ימחוק חלק מהמזמונים, שירצה שלא יזימנם השמש כשיראה שאין לו מספיק אוכל לכולם, ולאביי טעם האיסור הוא שקרא בשטרי הדיוטות של מקח. (ולעיל קט"ז: כתב רש"י שזה איגרות השלוחות למצוא חפץ). הגמ' אומרת שרב ביבי מודה לטעם שמא יקרא בשטרי הדיוטות, ואביי מודה לטעם שמא ימחוק, ועל כן אסור לכו"ע לקרוא מע"ג הכותל כשכתוב במקום נמוך שמא ימחוק, אף שאין בזה חשש שמא יקרא בשטרי הדיוטות כיון ששטר בכותל לא ימחף, וכן בחקוק ע"ג טבלה או פנקס (כענין לחות של סוחרים) דבחקוק אינו נח למחוק ואדחכי והכי מידכר אסור לכו"ע, שמא יקרא בשטרי הדיוטות, ובחקוק בכותל לכו"ע מותר דכותל בשטר לא ימחף, והנפקא מיניה במחלוקתם היא כשזה כתוב על הכותל במקום גבוה שאינו יכול למחוק, שרב ביבי אסור משום לא פלוג, ולאביי מותר דלא אמרין לא פלוג. תוד"ה לעולם בדעת רש"י. וה"ר פורת מובא שגם לרב ביבי לא אומרים לא פלוג, והמחלוקת היא כשהכתב הוא על הכותל במקום גבוה אם שטר בכותל ימחף או לא.

ואף שרבה אסר לקרוא בשבת לאור נר אפילו אם הנר נמצא במקום גבוה מאד משום לא פלוג, דברי רבה אינם לכו"ע.

וכן מצינו שנחלקו בדבריו לענין האיסור להסתכל במראה של מתכת בשבת שהיא עצמה מגלחת את השיער וא"צ ללכת להביא מספרים, שמא ישיר נימין המדולדלים שאינם שוים לשאר השיער, (אבל בסתם מראה מותר, מפני שעד שילך להביא מספרים יזכר שהיום שבת), שת"ק אסור אף בקבועה בכותל, ור"מ מותר.

כתב המהלך תחת הצורה כגון כותל שמצוייר עליו חיות משונות, או תחת דיוקנאות של בני אדם ומעשיהם כגון מלחמת דוד וגלית, אסור לקרותו בשבת שמא יקרא בשטרי הדיוטות, ודיוקנא עצמה אף בחול אסור להסתכל בה דכתיב "אל תפנו אל האלילים" אל תפנו אל אשר אתם עושים מדעתכם – מדעת לבבכם וחלל שלכם, אלילים לשון חללים. וכתבו התוס' (ד"ה ודיוקנא) שאין האיסור אלא בעשייה לשם עבודה זרה.

קמ"ט:

מותר לחלק מנות בשבת ע"י גורל, והיינו כשמחלק לבני ובני ביתו, שבה מותר אפילו במנה גדולה כנגד קטנה, כמו שמותר להלוות לבני ובני ביתו הסמוכים על שלחנו בריבית כדי להטעימם טעם ריבית שידעו כמה היא קשה, וכיון שהכל משלו אין כאן ריבית, ואין בזה משום מידה ומשקל ומנין כיון שלא בא אלא להשוותם בלא קנאה, ומותר אף מנה גדולה כנגד מנה קטנה כדי להטעימם טעם קוביא, אבל בני חבורה המקפידים זה על זה ואינם מוחלים ומוותרים זה לזה, ומחלקים מנות לפי גורל, עוברים משום מידה ומשקל ומשום לווים ופורעים ביו"ט שאסור חכמים שמא יכתוב, ולהלל שאסור להלוות ככרות שמא יתייקרו החיטים ויבוא לידי ריבית עוברים אף משום ריבית, ומנה גדולה כנגד קטנה אף בחול אסור, משום קוביא שיש בזה גזל, דאינו אלא אסמכתא, ואם היה יודע שיפסיד לא היה מתרצה.

וכתבו התוס' (ד"ה בני חבורה) שבמקפידים זה על זה עצה טובה שלא יעשו גם דבר שמותר בשאר בני אדם, שמא יבואו לעשות באופן האסור,

והיינו שאף שמותר לומר מלא לי כלי זה אם אינו כלי של מידה, ומותר לכון משקל זה כנגד זה ביד, ומותר לבקש בציצים וכדו' לפי מנין אף בלי להזכיר סכום המקח (שאם מאה אגוזים מחירים דינו וכבר נתן לו תשעים, לא יאמר לו תן לי עוד עשרים ואתחייב לך על עשרה, מפני שנראה כעושה להשלים הדין, אבל מותר לומר בבתמא תן לי עשרים), ומותר ללוות בלשון שאלה, במקפידים יש חשש שיבואו לעשות באופן האסור, ולדברי הלל יש גם חשש ריבית אם מחזיר לו יותר מפני שהוא בוש לתת כמה שהלווה כיון שנתן לו הנאה, וכיון שהוא מקפיד ואינו מוחל הוא ריבית, אבל בשאר בני אדם שהם מוחלים לא היו ריבית, וסתם שכנים שאינם חברים מקפידים, ומ"מ מותר בדרך שאלה. ובפירוש הראשון כתבו התוס' שבבני חבורה אסור אף במקומות שמותר לשאר בני אדם. עוד כתבו התוס' שרק בבני חבורה שרגילים תדיר לישאל זה מזה חוששים שיבואו לידי איסור, אבל בסתם שכנים מותר.

מותר להטיל גורלות על הקדשים ביו"ט לחלקם בין הכהנים, (אמנם כתבו התוס' (ד"ה מטילין) שאין הגורל מועיל לענין שזה יהיה ממונו לקדש בו את האשה ולהוציאו בדיינים, אלא רק שלא יבוא למריבה), אבל על המנות של חול – של ערב יו"ט, אסור, ולא התירו אפי' כדי שלא יבואו למריבה.

כל שחבירו נענש על ידו או שהוא דובר שקרים, אינו נכנס במחיצתו של הקב"ה.

נבוכדנצאר היה מטיל פור על גדולי מלכות לידע איזה בן יומו של משכב זכור, ובשעה שביקש לעשות כך לצדקיה הצדיק נמשכה ערלתו ג' מאות אמה. כל ימי נבוכדנצאר לא נמצא שחוק בפה כל בריה. כשירד לגיהנום רעשו כל יושביו, שלא ידעו אם בא למשול עליהם או ליענש כמותם, ויצאה בת קול ואמרה שגם הוא בא ליענש כמותם. קשר תנין בראש ארי זכר ורכב עליו, לקיים "וגם את חית השדה נתתי לו לעבדו".

איסורי שבת התלויים בדיבור וכדומה

כתיב "אם תשיב משבת רגלך וכו' ממצוא חפצך ודבר דבר", מכאן לומדים שיש דברים האסורים בשבת אף שאין בזה שום מלאכה אלא דיבור או הליכה וכדומה, ולהלן יבואר מה בכלל האיסור.

קנ"ג. שכירת פועלים בשבת, ודין הרהור במקום

שדיבור אסור – אסור לשכור פועלים בשבת, ואסור לומר לחבירו לשכור פועלים, דכתיב "ממצוא חפצך", (וכן אסור לומר אשכור פועלים למחר, או לומר לחבירו שכור לי פועלים למחר, ורק לומר לחבירו לכרך פלוני אני הולך למחר מותר, כיון שע"י בורגנים מותר ללכת לשם גם בשבת. תוד"ה מה), ואפי' לומר לעכו"ם לשכור לו פועלים שאין בזה לפני עוור אסור משום שבות, אבל מותר לרבי יהושע בן קרח (י"מ שהוא בנו של ר"ע שהיה קרת, ואין נראה שהיו קורים בלשון גנות, אלא היה בנו של אדם ששמו קרח. תוד"ה רבי) לומר לחבירו הנראה שתעמוד עימי לערב אף ששניהם יודעים שכוונתו לשוכרו לפעולתו, (ואף לנכרי מותר, ויש אסורים מפני שהנכרי עושה לדעת אותה אמירה. תוד"ה אומר), דכתיב "ודבר דבר" דיבור אסור הרהור מותר, ות"ק אסור אף בזה, והלכה כר"ב"ק. וכן מותר להרהר בחפציו בשבת, דהרהור לאו כדיבור דמי, ומ"מ אסור להרהר בדברי תורה בבית המרחץ ובבית הכסא דכתיב "והיה מחניך קדוש" ולא כתיב ביה דבר, אלא מקום התניה צריך להיות בקדושה כיון שישראל מהרהרים תמיד בדברי תורה, ואף דכתיב "ולא יראה בך ערות דבר", ההוא מיבעי ליה לאסור לקרות ק"ש כנגד אדם ערום, אפילו אם הוא נכרי, דאף דכתיב בהו "בשר חמורים בשרם", הא כתיב בהו "וערות אביהם לא ראו", אבל בהרהור אין איסור.

אלו חשבונות מותרים בשבת – מותר לחשב בשבת חשבונות של מצוה, ופוסקים צדקה לעניים (ובתוספתא איתא שלב"ש אין פוסקים צדקה אפילו להשיא יתום ויתומה, וב"ה מתירים. תוד"ה אומר), ומפקחים פיקוח נפש ופיקוח רבים, והולכים לבתי כנסיות ולטריטאות ולקרסאות ולבסילקאות לפקח

על עסקי רבים, ומשדכים על התינוקות ליארס (וב"ש אסורים. שם), ועל התינוק ללמוד ספר או אומנות שזה מצוה דכל שאינו מלמדו ואומנת מלמדו ליסות, דכתיב "ממצוא חפצך ודבר דבר" חפצך אסורים חפצי שמים מותרים. חשבונות של דבר שצריך לעשות כגון שלא שילם את שכר הפועלים, אסורים, אבל חשבונות שאינם שלו ושל מה בכך כגון כמה עולה לבנות בית ואין צורך בזה לא לו ולא לאחר, ושכבר הוציאם, מותרים.

קנ"ז:

מעשה בחסיד שחשב בשבת לגזור פרצה בגדר שדהו, ונזכר ששבת ונמנע מלגודרה, ונעשה לו נס וגדל שם צלף שהוא אילן עם הרבה ענפים ויש לו ג' מיני פירות אבינות קפריסין ולולבין, וממנו נתפרנס.

איסור אמירה בדבר שאסור לעשותו בשבת – אסור לאדם לומר שיעשה דבר שאסור לעשותו בשבת, אפילו אם אומר שיעשה זאת בעצמו (תוד"ה אבל), אבל באופן שיש אפשרות שיהיה מותר לעשותו אפילו אם צריך לתקן דבר לשם כך, כגון לומר שילך למקום שאפשר ללכת לשם ע"י בורגנים בכל ע' אמה שאז זה נחשב כעיר אחת וכולה כד' אמות, או לטלטל דבר שאפשר ע"י מוחיצות, מותר אף לומר חבירו. תוד"ה לכרך. ומותר לאדם לומר לחבירו שמור לי פירות שבתחומך ואני אשמור לך פירות שבתחומי.

החשכה על התחום

– אסור ללכת בשבת להמתין על התחום כדי שבמוצאי שבת יוכל לשכור פועלים, או להביא פירות מחוברים (וכתבו התוס' (ד"ה בחבורה) שקש יבש אין בו איסור תולש (ומטמא טומאת אוקלין), אבל יש בתלישתו איסור מצד יפוי הקרקע), או שהם מוקצה (תבן מסריח הרבה, אבל מסריח קצת ראוי לבהמה. תוד"ה בתיבנא), דכל דבר שאסור לעשות בשבת אסור להחשיך עליו, (אמנם בסוף התחום מותר להמתין, ואף שאסור ללכת לתוך שדהו כדי לדעת מה היא צריכה, או ללכת לפתחי מדינה שמצוי שם מרחצאות, שאני התם דמוכחא מילתא. תוד"ה ואין), אבל מותר להחשיך על התחום להיות קרוב לצאת למקום שצריך שם לשמור, ובאופן זה מותר להביא פירות ביזו – לקוצצם מן המחובר, כיון שעיקר מחשבתו לא היתה לשם כך, ולצורך כלה או מות שזה חפצי שמים מותר להחשיך אף לדבר שאסור לעשות בשבת כגון תלישת ענפי הדס וגזירת תכריכים, וכן מותר לומר באופנים הנ"ל, ורבי יוסי בן יהודה אסר להזכיר סכום המקח. אך כיון שאסור לעשות מלאכה במוצאי שבת קודם שיבדיל, צריך להבדיל בתפילה ועל הכוס לפני שמביא פירות בידו, ובמערבא אמרי דכיון שאמר המבדיל בין קודש לחול להכירא בעלמא ללוות את המלך מותר לעשות מלאכה, ואח"כ מבדיל על הכוס, וכ"ש שאם הבדיל בתפילה מותר. אסור להחשיך כדי להביא בהמה מוחץ לתחום, וי"ג שמותר להחשיך, כיון שאפשר להביא את הבהמה ע"י בורגנים, אמנם בהמה שאינה יכולה ללכת בעצמה אסור, כיון שא"א לטלטלה שהרי היא מוקצה. תוד"ה אין. ואם הבהמה סמוכה לתחום, קורא לה והיא באה.

שימוש במלאכת נכרי בשבת

אסור לומר לנכרי בשבת לעשות מלאכה שאסור לישראל לעשותה, ואם הנכרי עשה מעצמו, אם עשה זאת עבור ישראל אסור להשתמש בזה, וכדלהלן.

קנ"א. נכרי שהביא חלילים בשבת, אסור לישראל

להשתמש בהם אלא אם באו ממקום קרוב. לרש"י האיסור הוא לעולם משום קנס, כיון דמוכחא מילתא שבאו בשביל ישראל, ולתוס' (ד"ה נכרי) מותר בכדי שיעשו. עוד כתבו התוס' (ד"ה א"כ) שאף אם הנכרי הביאם דרך רה"ר מותר, דכיון שהביא ממקום קרוב אין הבאתו מועילה כל כך. לרב איירי בידוע שבאו ממקום קרוב, ולשמואל מותר אף באין ידוע כל שיש אפשרות לתלות שבאו ממקום קרוב בתוך התחום.

עיר שיש בה נכרים וחיממו בה מרחץ בשבת אסור לרחוץ בה אלא אם יש בעיר רוב עכו"ם, אבל אם רוב ישראל ואפי' מחצה אסור, וימתין עד כדי שיחמו. (ללישנא קמא ברש"י היינו כשיטת רב לעיל, ואמנם הכא מותר בכדי שיעשו, דלא מוכחא מילתא כולי האי כיון דאיכא נכרים. וללישנא בתרא ברש"י אין מכאן ראיה לרב, דבמחצה על מחצה ודאי הוחמו גם בשביל ישראל, וכן עיקר). ר"י מותר באמבטי קטנה לרחוץ מיד, אם יש בעיר אדם חשוב שיש לו עשרה עבדים שמחממים לו עשרה קומקמין בבת אחת, דייל שחיממוה לצורכו משחשיכה.

עשה הנכרי ארון בשביל נכרי או כדי למכור או חפר קבר מותר לישראל ליקבר שם, ואיירי שידוע שעשה עבור עכו"ם, ואם עשה בשביל ישראל אסור עולמית.

עשית צרכי המת בשבת

מת הוא מוקצה בשבת, אמנם מפני כבודו התירו לטלטלו אם מניחים עליו ככר או תינוק, וכן התירו לעשות למת בשבת דברים נוספים מפני כבודו, וכדלהלן.

קנ"א: מותר לעשות כל צרכי המת בשבת ומותר לסוכו ולהדיחו ובלבד שלא יזיז בו אבר, (ואף שאסור לסוך או להדיח קרקע משום אשוויי גומות, ואף במרחץ שיש לו רצפת אבנים אסור, שמא יבואו להתיר באינו מרוצה, מת בקרקע לא מיחלף), ומותר להביא כלים קרים ולהניחם עליו כדי שלא תתנפח כריסו, וסותמין את נקביו כדי שלא תכנס בהם הרוח, וקושרין את הלחי שלא תוסיף להפתח יותר, אבל אסור לסגור מה שכבר נפתח, (וכן קורה שנשברה סומכים אותה בספסל שהרי יש עליו תורת כלי, כדי שלא תשבר יותר, אבל להעלותה אסור משום בונה).

אסור לעצם עיני המת בשבת אפילו אחרי יציאת הנפש מפני שמזיז בו אבר. והרוצה לעצם עיני המת יתן יין בחוטמו ושמן בין ריסי עיניו ויאחוז בשני גודלי רגליו ועי"ז עיניו נעצמות מאליהן. ועם מיתתו אסור לעצם את עיניו אף בחול, מפני שזה מקרב את מיתתו.

תינוק בן יומו חי מחללים עליו את השבת, אמרה תורה חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה, אבל מת אפי' אם הוא דוד המלך אין מחללין עליו שבת, כיון שהוא פטור מן המצוות. (חי א"צ לשומרו מן העכברים, ואין אריה רודף אחרי ב' בני אדם אא"כ הם נדמים לו לבהמה, ומת צריך לשומרו מן העכברים כיון שבטלה אימתו).

אסור לישן בבית יחיד.

בני אדם שמניחים דברי תורה ועושים כל ימיהם כחגים, עליהם נאמר "וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם".

עשה צדקה כל זמן שמצוי בידך מומן ואתה מוצא עניים ועודך בידך -קודם שתמות, ובימות המשיח לא יהיו עניים והם ימים שאין בהם לא זכות דבר לזכות בו כיון שכולם יהיו עשירים, ולא חובה לאמץ לב ולקפוץ יד, ולשמואל אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות בלבד. העניות גלגל חוזר בעולם, ולכן לעולם יבקש אדם רחמים שלא יבוא לידי עניות. כל המרחם על הבריות מרחמים עליו מן השמים.

ימי הזקנה והמיתה

כריסו של אדם נבקעת לאחר ג' ימים ממותו ונופלת על פניו ואומרת טול מה שנתת בי.

קנ"ב.

הגמ' מביאה כמה דברים בענין ימי הזקנה, ומבארת את דברי שלמה "וזכור את בוראך בימי בחורותיך וכו' " המדברים על ימי הזקנה.

כל השטוף בזימה זקנה קופצת עליו.

זקני ת"ח כל זמן שמזקינים חכמה נוספת בהם, ועמי הארץ טיפשות נוספת בהם.

כל צדיק בגן עדן נותנים לו מדור לפי כבודו.

קשה רימה למת כמחט בבשר החי. נפשו של אדם מתאבלת עליו ז' ימים. מת שאין לו מנחמים –אבלים שצריכים לנחםם, הולכים י' בני אדם ויושבים במקומו – במקום שמת שם.

קנ"ב:

הגולל, וי"א עד שיתעכל הבשר דכל זמן שיש לו בשר יש לנפש צד חיות להבין. רש"י מבאר שהגולל הוא כסוי ארונו של מת, ודופק הוא מדף הנתון בצידו. ולר"ת (תוד"ה עד) גולל היינו אבן גדולה שנמצאת על ארון המת שהיא נקראת מציבה, וגוללים אותה שם לסימן, ודופק הם ב' אבנים שנותנים אחת לראשו ואחת למרגלותיו. והביא ראיה מדאמר בברכות שהיו מדלגים על ארונות לקראת מלכי אומות העולם, ואם הארון הוא הגולל הרי הגולל והדופק מטמאים באהל, ולר"ת הארון אינו מטמא כיון שרוב הארונות יש חלל טפה.

נשמת הצדיקים גנוזה תחת כסא הכבוד, ושל הרשעים בכף הקלע, של רשעים ובינוניים נמסרים לדומה –מלאך הממונה על הרוחות, של רשעים אין לה מנוח, ושל בינוניים יש לה מנוח. עתידים צדיקים דהוו עפרא, ומי שאין בו קנאה ותחרות על חבירו אינו מרקיב אלא שעה קודם תחית המתים, דכתיב "ורקב עצמות קנאה", ואף אם בשרו קיים אין לו רשות לצאת מקברו. כל י"ב חודש גופו קיים ונשמתו עולה ויורדת, ולכן יכלה בעלת האוב להעלות את שמואל, ואחר י"ב חודש הגוף בטל ונשמתו עולה ושוב אינה יורדת אא"כ היא רוצה. תוד"ה ונשמתו.

קנ"ג מהספדו של אדם ניכר אם בן עולם הבא הוא, שאם הוא כשר כולם בוכים עליו ומורידים דמעות ומספרים שבחו. ומה שאמרו רב אחים בהספידא שיתאמצו בהספד שלו כדי שיבכו, דהתם קאימנא לשמוע איך תחממם, היינו שאם יחממו את השומעים לבכות יבכו אבל בלאו הכי לא, שאין רחמי בני אדם נכמרים כ"כ על זקן, אמנם ע"י חימום יבכו אם הוא חסיד.

איזהו בן עולם הבא, כל שדעת רבותינו נוחה הימנו.

כתיב "שוב יום אחד לפני מיתתך" וכיון שאין האדם יודע באיזה יום ימות נמצאו כל ימיו בתשובה, וכדאמר שלמה "בכל עת יהיו בגדיך לבנים ושמן על ראשך לא יחסר", וי"מ שהכונה שיהיה עליו ציצית ותפילין.

מי שהחשיך

מה התירו למי שהחשיך בדרך

אסור מדאורייתא לטלטל בשבת ד' אמות ברה"ר, ומדרבנן אסור לטלטל מוקצה אף פחות מד' אמות, או לומר לנכרי לעשות עבורו דבר שאסור לישראל, או לתת לחרש שוטה וקטן, או לטלטל פחות פחות מד' אמות, אולם אדם שנמצא בדרך ויש עימו כיס של מעות התירו חכמים לטלטלו באופנים מסוימים, כדי שלא יעבור על איסור דאורייתא של טלטלו ד' אמות ברה"ר, וכדלהלן.

מי שהחשיך בדרך ועמו כיס של מעות, מעיקר הדין אסור אפי' לתתו לנכרי שהרי הוא שלוחו לישאנו בשבת, אולם קים להו לרבנן שאין אדם מעמיד עצמו על מומונו ויבוא לטלטלו ד' אמות ברה"ר, ועל כן התירו לו להצילו באופנים דלהלן:

א' יתנו **לנכרי** מבעוד יום, אע"פ שהוא שלוחו.

ב' אם אין נכרי יניחו על **החמור** (ונכרי עדיף, משום דחמור האדם מצווה על שביתתו), ויניחו על החמור כשהיא מהלכת וכשהיא עומדת יטלו ממנה, כדי שלא יעבור משום מחמור ע"י שיעשה החמור עקירה והנחה, דכתיב "לא תעשה כל מלאכה אתה ובהמתך" וזו סתם מלאכה העשויה ע"י שניהם, ובמניחה על חבירו אין שייך התר זה, דכל שבגופו חייב חטאת כגון מעביר ד' אמות ברה"ר שחייב אפילו אם עקר מן הארץ בדרך הליכתו (דקב בטעון מבעוד יום או שהטעינו חבירו אין עקירה) בחבירו פטור אבל אסור דהוי כשניים שעשאוה, וכל שבחבירו פטור אבל אסור בחמורו מותר לכתחילה.

ג' אם אין חמור יתננו **לשוטה** ולא לחרש דשוטה אין לו דעת כלל אבל לחרש יש דעת קלושה. וחמור עדיף משוטה, משום שאינו אדם, אבל בשוטה יש לחוש שיבואו להתיר בבן דעת.

ד' אם אין שוטה יתננו **לחרש או קטן**, וכתבו התוס' (ד"ה מי) שיניחו עליו כשהוא מהלך וכשהוא עומד יטלו ממנו, שהרי אסור שקטן יעשה לדעת אביו. (הגמ' מסתפקת למי מהם עדיף לתת, למ"ד שחרש שתרום (וכן שוטה וקטן דכתיב "אשר ידבנו ליבו" מי שיש לו לב להתנדב, והתורם את שאינו שלו בלי רשות דכתיב "תבואת

זרעך", ונכרי שתרום של ישראל אפילו ברשות דאין שליחות לנכרי דכתיב "גם אתם" מה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית) אין תרומתו תרומה, ויש בזה מחלוקת אמוראים, אבל לר"א שחרש הוא ספק בן דעת ותרומתו ספק והיא אסורה לזרים, ויחזור הפקח ויתרום אחרת, ודאי עדיף קטן מחרש).

ה' **מוליכו פחות פחות מד' אמות**. ולא גילו דבר זה, מפני שיש לחוש דילמא אתי לאתויי ד' אמות ברה"ר. לר"א רבוי הגזירות (י"ח דבר שגזרו בעליית תנניה בן חזקיה בן גרון, שזו אחד מהם) הרבה את חיזוק התורה, לרבי יהושע רבוי הגזירות גרם לרפיון בקיום התורה. ולביאור התוס' לכו"ע זה טוב מה שגזרו.

מציאה שעדיין לא זכה בה, אין שייך בה ההתרים הנ"ל, מפני שלא טרח בה ואין חשש שיבוא לטלטל ד' אמות ברה"ר. ואם כבר זכה בה, ללישנא קמא מותר, וללישנא בתרא הגמ' מסתפקת אם שייך בה ההתר כיון שהיא שלו, או שאין שייך בה ההתר כיון שלא טרח בה.

היתה חבילה מונחת על כתיפו רץ עד שמגיע לביתו וכל זמן שאינו עוצר אין כאן עקירה לאיסור, ולא ילך בנחת כדי שיהיה הכר שלא יעשה עקירה והנחה, וכשיגיע לביתו ישליכנה כלאחר יד שלא כדרך זריקה כגון מכתיפו ולאחוריו, כדי שלא יעשה הכנסה מרה"ר לרה"י.

קנ"ד. חיוב סקילה חטאת ומלקות במחמר- המחמר אחר בהמתו בשבת, לרמי בר חמא בשוגג חייב חטאת ובמזיד חייב סקילה, דכתיב "לא תעשה כל מלאכה אתה ובהמתך" בהמתו דומיא דידיה. ורב זביד מתני שלרמי בר חמא בשוגג אינו חייב חטאת דילפינן מעו"ז עדע דעביד מעשה בגופיה, ובמזיד חייב סקילה מהקישא ד"אתה ובהמתך". לרבא הוקשה כל התורה לעבודה זרה שאין חייבים לא חטאת ולא סקילה אלא בעושה מעשה בגופו, וכן אמר רבא אחיו של מרי בר רחל, וי"א אביו של מרי בר רחל (ולפי זה מה שרב הוצרך להכשיר את מרי בר רחל לפורסיה דבבל שהיה אביו עכו"ם אבל אמו היתה מישראל ולכן הוכשר, היה זה מרי בר רחל אחר. והתוס' לא גרסו לישנא זו, כיון שמבואר ביבמות שאביו של רב מרי היה גר), בשם רבי יוחנן שאינו חייב חטאת וסקילה, ואף אינו חייב מלקות, דאין לוקין על לאו שניתן לאזהרת מיתת ביי"ד כיון שזה ניתן בעיקר לאזהרת מיתה, דלא ענש מיתה אא"כ הזהיר, והכא שאר מלאכות שחייבים עליהם מיתה גם הם בכלל אזהרה זו, ואף למ"ד שלוקין, במחמר אין לוקין משום דכתיב "אתה ובהמתך" ו"אתה" מיותר ללמד שכאן אין אפילו לאו, וממילא רק הוא חייב ולא במלאכה הנעשית ע"י בהמתו. וכתבו התוס' (ד"ה בלאו) שאע"פ שבלאו ד"לא תענה" לוקין עליו אע"פ ששייך בו מיתה, שאני התם דגלי קרא בהדיא דניתן למלקות (מגון במעידים על אדם שהוא בן גרושה), אבל בעלמא אם שייך מיתה אין לוקין, בין היכא שלא היתה התראה, ובין באופן שלא שייך בו מיתה כלל כגון הכא. עוד ביארו התוס' שב"לא תענה" נאמר אזהרה על כל עדות ועדות, וממילא בעדות שלא שייך מיתה יש אזהרה למלקות, אבל בלא תעשה כל מלאכה.

קנ"ז: כיצד פורק את המשא מהבהמה- היה מהלך בדרך והיתה בהמתו טעונה, כשמגיע לחצר החיצונה של העיר ששם זה המקום הראשון שהוא משתמור, נוטל בידו את הכלים הניטלים בשבת, וכלים שאינם ניטלים כגון כלי מקיז דם שאינם ראויים בשבת לכלום כיון שהם מאוסים, אם אין הפסד בנפילתם או שיש הפסד מועט מתיר את החבלים והשקים נופלים על הקרקע, ואם יש יותר הפסד בנפילתם מניח כרים וכסתות תחתיה, ואיירי בכלים קטנים שיכול לשוטטם מכר לכר עד שיגיעו לארץ שאינו מבטל כלי מהיכנו, ואם היתה טעונה שלify של תבואה מניח ראשו תחתיה ומסלקו לצד אחר והוא נופל מאיליו. ור"ג לא פרק מחמורו דבש שהדביש (שהוא מוקצה, אע"פ שהוא ראוי להניח על פצעי הגמל), לא התיר החבלים כי היו הכלים נשברים, לא הניח כרים וכסתות כיון שהיו מתלכלכים וקמבטל כלי מהיכנו, וקסבר צער בעלי חיים דרבנן דאי הוי דאורייתא זה דוחה איסור ביטול כלי מהיכנו שהוא דרבנן, ובמוצאי שבת מתה הבהמה.

שימוש בצדדי בהמה בשבת- אסור להשתמש בבעלי חיים בשבת, אמנם רבה שפסף את בנו בצדדי הבהמה, דסבר צדדים לא גזרו בהם רבנן דאין זה דרך תשמישו. וממה שמותר להתיר את החבלים מהבהמה אין ראיה להתיר

צדדים, די"ל **דלא איירי בשקים** המחוברים ברצועה (שצריך להשען על הבהמה כדי להוציאם יחד. רש"י. והתוס' ביארו שבזמן הפריקה השקים נשענים על הבהמה), אלא באופן שיכול לנתק כל אחד בפני עצמו.

שימוש בצדדי אילן בשבת- לרבה מותר להשתמש בצדדי אילן בשבת, ולדבריו החוקק באילן ומניח קנים בחקיקה ומסכך עליהם, או שענפי האילן משמשים לדופן אבל הסכך אינו מונח עליהם (שלש בידי אדם ואחת באילן, שאם ינטל האילן יכולה לעמוד בפני עצמה), מותר להכנס לסוכה זו ביו"ט, ורק אם ענפי האילן משמשים לדופן והניח עליהם סכך (שתיים בידי אדם ואחת באילן) אסור להכנס לשם ביו"ט, ואין הטעם משום כשרות הדפנות, שהרי אפילו אם כולם קבועות באילן כשר, אלא מפני שהסכך קשור לדפנות והאדם מניח כליו על הסכך. (ובתוס' (ד"ה שתיים) ביארו באופן נוסף, שקרקעית הסוכה היא על האילן, והחלך בסוכה הוא משתמש באילן). הגמ' מביאה מחלוקת אם מותר לעלות ביו"ט לסוכה הסמוכה באילן, ורוצה לתלות את המחלוקת אם מותר להשתמש בצידי אילן. ולאביי אף אם זו מחלוקתם המחלוקת היא אם מותר להשתמש בצידי צדדים כשחקק באילן והעמיד קנים בצדדים וסיכך עליהם, השימוש בסכך נחשב צידי צדדים, (ואם נעץ יתד באילן ותלה עליו את הכלכלה שבתוכה העירוב דבכהאי גוונא הוו מידי צדדים, שאם מותר להשתמש באילן והניח את העירוב למטה מיו"ט הוי עירוב, אבל למעלה מ"י לא הוי עירוב דסתם כלכלה יש בה ד' טפחים והוי רה"י והוא נתכוין לשבות ברה"ר, וצריך שיהיה ראוי לאכול את העירוב במקום שבייתתו. וכתבו התוס' (ד"ה למטה) שבפחות מיו"ט לא הוי כרמלית, דאין כרמלית כבלים, אי נמי כרבי דאמר שכל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו בבין השמשות), אבל צדדים (כשתלה הכלכלה על האילן עצמו) אסורים לכו"ע. ולרבא המחלוקת היא בין בצדדים בין בצידי צדדים (והתנא שמכשיר עירוב בצידי צדדים איירי בכלכלה דחוקה שכשמוציאה הוא מזיז את האילן ומשתמש באילן עצמו). ולהלכה צדדים אסורים וצידי צדדים מותרים, ועל כן הרוצה לעלות בסולם לא ישעינו על האילן אלא על יתד הנעוץ באילן ולא יניח רגלו אלא על הסולם ולא על היתד.

האכלת בהמה בשבת

המכין מאכל לבהמה בשבת באופן שאין בזה שום מלאכה האסורה בשבת, מ"מ יש דברים שאסרו חכמים משום טירחא או מטעם אחר, וכדלהלן.

קנ"ה. הכנת מאכל לבהמה בשבת-

לרב הונא מותר לטרוח באוכל מוכן, אבל אסור לשוויי אוכלא משום שהוא מוליד אוכל בשבת, ועל כן חבילות קש הקשורות בשני קשרים או שלש מותר להתירם כדי שיהיה נח לבהמה לאוכלם ולפזרם דרוב בני אדם מניחים אותם לעצים כדי שלא יתחממו ותקוץ בהם מלאוכלם, אבל ענפי ארז לחים אסור בין להתינם ובין לפזרם, שחת וחרובים קשים אסור לרסקם - לחותכם לבהמה, אבל רכים הראוים כבר לאכילה מותר דאינו אלא לתענוג בעלמא, (ולפי זה קשה מרבי יהודה שמתיר אף בחרובין לדקה שקשה לה לאוכלם כיון ששיינה דקות), ודלועין ונבילה רכים מותר לחותכם לבהמה ואינם מוקצה לבהמה אע"פ שהם מאכל אדם, וקשים אסור, ומחתכים תבן ואספסתא ומעורבים.

לרב יהודה מותר לשוויי אוכלא משום צער הבהמה, אבל אסור לטרוח באוכל מוכן לתענוג בעלמא, ועל כן מותר להתיר חבילות קש קשורות, (לרש"י משום דחשיב לשוויי אוכלא, ולתוס' משום שאין בזה טורח, ומטעם זה מותר גם לרב הונא), אבל אסור לפזרם, וענפי ארז לחים מותר אף לפזרם דבלאו הכי לא הוי אוכל, שחת וחרובים רכים הראוים לאכילה אסור לרסקם, אבל קשים מותר, ורבי יהודה מתיר אף בחרובין רכים לדקה דשוויי אוכלא הוא, ודלועין ונבילה קשים (כגון בשר פיל או בשר רגיל לכלבים קטנים) מותר לחותכם, ורכים אסור, ותבן סרוח לא לגמרי ואספסתא לחמומים קטנים מותר לחתוך ולערב דאף שחת קשה להם וזה נחשב שוויי אוכלא, אבל

בראוים לאכילה אסור. ותבן סרוח לגמרי ההוא עומד לטיט ואסור בטלטול.

קנ"ה: האבסה דריסה הלעטה המראה והלקטה

בשבת- אין אובסים את הגמל (-הכנסת כמות גדולה כאבוס בתוך מעויו, ע"י שגורם לו לרבוץ ופוקס את פיו נותן חכה כדי שלא יוכל לסגור, ומאכילו כרשינים ומים בבת אחת והמים מבליעים את הכרשינים בעל כרחא) ואף לדרוס פחות מאבוס אסור, אבל מותר להלעיט (כשהוא עומד שבוה אינו יכול לתחוב כ"כ באופן שאינו יכול להחזיר, כרשינים בפני עצמם ומים בפני עצמם, למקום שיכול להחזיר), אבל להאמיר (למקום שאינו יכול להחזיר -לפנים מבית הבליעה) עגלים אסור, ומהלקטים (דספי ליה בידיים) ומלקיטים (שזורק לפניו) לתרנגולים, אבל לויני שובך ולויני עליה אסור אפילו מלקיטים, כיון שאין מזונותיהם עליו, וכמו שמצינו שמותר לתת מזונות לכלב אבל לא לחזיר דארוו אדם שיגדל חזירים, ומטעם זה אין נותנים מים או חיטים לפני דבורים או יונים שבשובך, אבל נותנים לאווזים תרנגולים ויוני הרדסיות שמזונותם עליו. זה ביאור מתני' לרב יהודה, ותניא כוותיה. ורב חסדא ס"ל שהמראה היא בכלי והלעטה ביד ותרוויהו למקום שאינה יכולה להחזיר, מהלקיטין למקום שאינה יכולה להחזיר ומלקיטין למקום שיכולה להחזיר.

טומאה במעי בעלי חיים- כלב שאכל בשר מת ומת הכלב אם לא שהה הבשר במעיו ג' ימים מעת לעת הרי הבשר מטמא באהל, אבל בכלב חי אינו מטמא, דטומאה בלועה בבעלי חיים אינה מטמאה, (דיוודע הקב"ה בכלב שמזונותיו מועטים דאין נותנים לו הרבה מזונות, לפיכך שוהה אכילתו במעיו ג' ימים, ונלמד מזה שדרך ארץ לזרוק עצם לכלב כמידת אזנו, ויכה אותו אח"כ במקל שלא ייחא מרגילו אצלו, ואם הכלב בעיר לא יאכילו כדי שלא ימשך אחריו ויפסידו), ובעופות ודגים מטמא אם לא שהו שיעור שתפול לאור ותשרף.

גיבול במאכל אדם או בהמה- אחד נותן קמח ואחד נותן מים האחרון חייב דנתינת מים זהו גיבול, דברי רבי, ורבי יוסי בר יהודה אומר אינו חייב עד שיגבל. לרבי אין נותנים מים למורסן ואין גובלים את הקלי, דמנתינת מים מיחייב, (קלי היינו קמח מתבואה שנתייבשה בתנור כשהיא קליות, שלעולם הוא מותק, ומעריבים בו שמן ומים ועושים ממנו שתיאא), ולריב"י מותר לתת מים ולגבל את הקלי אף בעבה בשינוי מעט מעט, וכן יכול לתת מים למורסן, וי"א שיגבל פעם אחת שתי ופעם אחת ערב, ואם לא נתערב יפה ינערו לכלי והוא מתערב מאיליו, ואף לרבי בוחשים את השתית הרכה בשבת ע"י שינוי שיתן קודם את השתית ואח"כ את החומוץ, (ושותים זיתום המצרי, מפני שיש ששותים אותו שלא לרפואה).

קנ"ו. מותר לפרק בשבת. לרש"י הכונה להעביר מאכל מבהמה לבהמה, ולתוס' הכונה להריק מים ומורסן מכלי לכלי כדי שיתגבל היטב.

לרב מנשיא אסור לתת לבהמות יותר ממה שהם צריכות לאכול דהוי טירחה שלא לצורך, ורב יוסף ועולא מתיירים אפילו הרבה.

מזל זמן הלידה- מו שנולד ביום ראשון יהיה מנהיג כל מידותיו טובות או רעות, הנולד בשני יהיה רגזן, בשלישי יהיה עשיר ונואף, ברביעי יהיה חכם ומאיר, בחמישי יהיה גומל חסדים, בשישי יהיה חזרן במצוות, נולד בשבת ימות בשבת ויהיה קדוש. ולרב חנינא מזל השעה גורם ולא מזל היום, הנולד במזל חמה יהיה בעל הדרת פנים ויאכל וישתה משלו וסודותיו יהיו גלויים ולא יצליח בגניבותיו, במזל נוגה יהיה עשיר ונואף, במזל כוכב יהיה נהיר וחכם, במזל לבנה יסבול חולאים ויבנה ויסתור ויסתור ויבנה וישתה לא משלו וסודותיו מכוסים ויצליח בגניבותיו, במזל שבתאי מחשבותיו יתבטלו וי"א שמה שיחשבו עליו יתבטל, במזל צדק יתן צדקה, ובמזל מאדים יהיה שופך דמים והיינו מקיז דם או גנב (ל-סיטים ההורג נפשות) או טבח או מוהל.

מזל לישראל- לרבי חנינא יש מזל לישראל ואין תפילה וצדקה משנה את המזל, לריו"ח אין מזל לישראל דע"י תפילה וזכות משתנה מזלו לטובה. רש"י. וכתבו התוס' דהא דאיתא במו"ק דבני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מילתא אלא במזלא תליא מילתא, מ"מ ע"י זכות גדולה המזל משתנה לפעמים, ולפעמים אינו משתנה, וכן מבואר מדברי רב על אברהם שאמר לו הקב"ה צא מאיצטגנינות שלך, ומדברי שמואל שצדקה מצילה ממיתה עצמה על האיש שחטב עצים ומצא בהם נחש, ומדברי ר"ע שאמרו לו שבתו תמות ביום חופתה בזכות הצדקה, ומדברי רב נחמן בר יצחק שאמרו לו שבנו יהיה גנב והקפיד על כיסוי ראשו ליראת שמים.

קנ"ז: מחתכין דלועין תלושים לפני בהמה וסתמן למאכל אדם קיימי, ואת הנבלה שנתנבלה מערב שבת לפני הכלבים. ואם נתנבלה בשבת, לר"י היא מוקצה, ולר"ש אינה מוקצה. הגמ' בפסחים ובביצה מוכיחה מכאן שמוכן לאדם לא הוי מוכן לכלבים. והקשו התוס' (ד"ה רבי יהודה) שכשהיא חיה היא מוקצה מחמת איסור ואינה ראויה לכלבים, ותירצו שהדיוק הוא מעופות וכדומה שאפשר לתתם חיים לפני הכלבים. וי"א דאיירי ביו"ט, שזה מוכן לאדם ע"י שחיטה. וה"ר פורת מפרש שהדיוק הוא מלשון המשנה.

מחלוקת ר"י ור"ש במוקצה- לעולא רב (שאסר לטלטל מחצלאות שמכסים בהם סחורה) ולוי (שלא בדק בהמה ביו"ט אלא סמוך לאשפה, שמא תימצא טריפה, ואפילו לכלבים אינה ראויה) הלכה כר"י. לשמואל (שהתיר לטלטל מחצלאות שמכסים בהם סחורה) זעירי (שהתיר לטלטל ביו"ט בהמה שמתה, ורק בהמת קדשים שהיא אסורה בהאה העומדות לבנין או מקורה שנשברה ביו"ט או מעצים שבמוקצה, אמנם בעצי ארז ואשוח שהם יקרים אסור, ומותר לסלק מעל השלחן עצמות וקליפין. וכתבו התוס' (ד"ה והא) שריו"ח לית ליה מיגו דאתקציא) הלכה כר"ש. רב אחא ורבינא נחלקו אם הלכה כר"ש חוץ ממוקצה מחמת מיאוס כנר ישן, או חוץ ממוקצה מחמת איסור דדחייה בידים (תוד"ה לבר) כנר שהדליקו בו באותה שבת, ובמוקצה מחמת חסרון כיס מודה ר"ש.

קנ"ז. **הפרת נדרים בשבת**- חכם או בי"ד מתיירים נדרים בשבת לצורך השבת כגון בנדר שלא לאכול היום, אף שהיה לו פנאי להתירם לפני שבת. והבעל מיפר נדרי אשתו בשבת, י"א שהפרת הבעל מעת לעת וא"כ מיפר רק לצורך השבת כיון שהוא יכול להפר משתחשך, וי"א שהפרת הבעל היא רק באותו יום, וא"כ מיפר אף שלא לצורך השבת דאם לא יפר עכשיו לא יוכל להפר עוד.

פקיקת חלון ומדידה בשבת- מותר לפקוק את המאור (- חלון הבית. כרבנן קכ"ה) בשבת אף שלא לצורך מצוה (תוד"ה באוונא), וכן מותר למדוד את המטלית כגון אם היתה טמאה ונגעה בטהרות מודדים את יש בה שלש על שלש אצבעות, ואת המקוה אם יש בו עומק ג' אמות מים ורוחב אמה על אמה, ובימי אבא שאול בן בטנית היתה טומאה בשביל שבין ב' בתים ומעל הטומאה היתה גיגית סדוקה, ופקקו את המאור בטפיח חרס לפני מות המת, וגב הכלי חרס היה כנגד השביל, וכיון שכלי חרס אינו מקבל טומאה מגבו הוא חוצץ בפני הטומאה, וקשרו מקידה בגמי שהוא מאכל בהמה והוא מתנתק מעצמו כשיבש ואינו בטל להיות קשר של קיימא, כדי לדעת אם יש בגיגית סדק פותח טפח ואז הטומאה יוצאת משם, או שאין בה פותח טפח ואין לטומאה מקום לצאת וממילא היא נכנסת לתוך הבית דרך החלון, ומדבריהם למדנו שפוקקים וקושרים לכתחילה קשר שאינו של קיימא, ומודדים התלמד על דבר הוראה בשבת. התוס' (ד"ה הלקטי) מבארים כפירוש ר"ח שהיו שם ב' חדרים צמודים, ובאחד מהם היה מת, והיה חור ביניהם ובחור היתה הגיגית והגיגית היתה סדוקה ובדקו אם הסדק הוא טפח והטומאה עוברת לחדר השני או לא.

רבה בר רב הונא ישב בגיגית מים בשבת ומדד את גדלה, ואף שמדידה שאינה של מצוה אסורה, עשה זאת כמתעסק בעלמא שלא לצורך.

מסכת עירובין

הקדמה למסכת עירובין

איסורי הוצאה וטלטול בשבת

מדאורייתא ומדרבנן

איסורי הוצאה וטלטול בשבת מדאורייתא - אחת מל"ט אבות מלאכה האסורים בשבת מדאורייתא זו מלאכת הוצאה, והיינו שאסור מן התורה להוציא בשבת חפץ מרשות היחיד (להלן רה"י) לרשות הרבים (להלן רה"ר), או להכניסו מרה"ר לרה"י, וכן אסור להעביר חפץ ד' אמות בתוך רה"ר. המקור בתורה שהוצאה זה מלאכה הוא ממה שמשנה רבינו אמר לישאל "איש ואשה על יעשו עוד מלאכה לתרומת הקודש ויכלא העם מהביא", והיינו שלא יביאו תרומה למשכן, מאוהליהם שזה רה"י למחנה לזוהי שהוא רה"ר. (שבת צ"ו: והגמ' שם מוכיחה שזה היה בשבת, וי"א שהלימוד של הגמ' הוא מהלשון מלאכה שנאמר בפסוק זה על הוצאה). וטלטול ד' אמות ברה"ר נמסר בהלכה למשה מסיני. וברה"י מותר לטלטל ללא הגבלה.

חכמים עשו סייג לתורה, ואסרו טלטול והוצאה בכמה אופנים כדי שלא יכשלו ח"ו באיסורי הוצאה וטלטול האסורים מדאורייתא.

איסור טלטול והוצאה בכרמלית - כיון שיש כמה תנאים כדי להחשיב מקום לרה"ר, ומאידך יש כמה תנאים להחשיב מקום לרה"י, ממילא כל מקום שאינו בכלל רה"ר או רה"י נחשב מדאורייתא למקום פטור, שמדאורייתא מותר לטלטל שם יותר מד' אמות, וגם להוציא מרה"י או מרה"ר לשם. אמנם מדרבנן יש רשות נוספת הנקראת כרמלית, שמדרבנן יש לה דין רה"ר לאסור לטלטל בה ד' אמות או להוציא מרה"י לכרמלית, וכן אסור להוציא מרה"י לכרמלית. ולהלן יבואר מהם התנאים להחשיב מקום לרה"י או לרה"ר או לכרמלית, ומה גם מדרבנן נחשב מקום פטור.

איסור טלטול ברשות היחיד המשותפת לשני בני אדם או יותר - מדאורייתא כל מקום המוקף מחיצות כדין מותר לטלטל בו ללא הגבלה, וכן מותר לטלטל מתוך רה"י של אדם אחד לרה"י של אדם אחר, אולם שלמה המלך ובית דינו גזרו לאסור להוציא חפץ מבית לחצר של אחר או לחצר משותפת (אף שגם הוא שותף בה), אולם התירו חכמים איסור זה על ידי הנחת "עירוב חצירות", והיינו שאם מניחים בערב שבת פת באחד מהבתים הפתוחים לחצר, ע"י זה כולם נחשבים כרשות אחת, ומותר לטלטל מהבתים לחצר, ו"שיתופי מבואות" היינו שבעלי החצרות יניחו פת באחת החצרות הפתוחות למבוי, וע"י זה הם נחשבים רשות אחת להתיר טלטול מהחצרות למבוי, (באופן שהמבוי יש לו ג' מחיצות ולחי או קורה בצד הרביעי, וכדלהלן).

איסור טלטול במבוי - מבוי (רחוב שהוא מוקף בבתים הצמודים זה לזה), המוקף מחיצות מג' רוחות, מדאורייתא (לרוב הראשונים) הוא נחשב לרה"י ומותר לטלטל בו, וחכמים אסרו לטלטל בו, שמא יבואו לטלטל גם ברה"ר, כיון שמבוי הוא דומה לרה"ר. והתירו לטלטל בו באופן שיניח בכניסה למבוי לחי (עמוד בצד הכניסה) או קורה (מצד לצד מעל הכניסה).

טלטול במקום שאינו מוקף לדירה - מקום המוקף מחיצות מדאורייתא הוא נחשב רשות היחיד ומותר

לטלטל בו ללא הגבלה, אמנם חכמים אמרו שאם המחיצות לא נעשו בשביל לדור שם אלא לשמירת חפצים או לצניעות וכדומה, ויש שם יותר מבית סאתים, אסור לטלטל שם ד' אמות.

איסורים נוספים מדרבנן - מצינו במסכת שבת כמה גזירות דרבנן ששייכים לאיסור הוצאה, כגון האיסור לעשות רק עקירה או רק הנחה, איסור טלטול חפץ ברה"ר פחות פחות מד' אמות, איסור הוצאה בתכשיטים וכדומה שמדאורייתא זה מלבוש וחכמים אסרו לצאת בהם שמא יורידום ויבואו לטלטלם באיסור, ואיסור טלטול מוקצה.

נמצא שכדי להתיר טלטול ד' אמות או יותר בשבת במקום מסוים, צריך לברר: א' האם המקום מוקף מחיצות כדין ויש לו דין רה"י מדאורייתא ומדרבנן. ב' האם המקום נחשב מוקף לדירה, ואין בו יותר מבית סאתים שאינם עומדים לדירה. ג' האם המקום אינו משותף לכמה אנשים, ואם כן האם עשו בו עירוב חצרות או שיתופי מבואות כדין.

מושגים יסודיים בעירובין

רשות היחיד - כדי להחשיב מקום לרה"י צריך שהמקום יהיה מוקף מחיצות בגובה לפחות י' טפחים, וגודל אותו מקום הוא לפחות ד' טפחים על ד' טפחים. גם בור עמוק י"ט, או עמוד או כלי בגובה י"ט, אם יש בהם שטח של ד"ט על ד"ט, הרי תוכם נחשב לרה"י, ואסור להעביר מרה"ר לתוכם או מתוכם לרה"ר. אויר רה"י עולה עד לרקיע, ולכן כל מקום שהוא רה"י נחשב כל המקום שמעליו לרה"י.

רשות הרבים - מקום המשמש להילוך הרבים, או מקום שהרבים מתקבצים שם לסחורה, נחשב רה"ר בתנאים הבאים. א' שיהיה רחב ט"ז אמה. ב' שלא יהיה מקורה. ג' שאין לו מחיצות. ד' י"א שאם לא עוברים שם שישים ריבוא בני אדם אינו נחשב רה"ר. ה' רה"ר אינה אלא עד גובה י"ט, ומשם ולמעלה זה מקום פטור.

כרמלית - מקום שיש בו ד"ט על ד"ט ואין לו מחיצות, אבל אין לו את תנאי רה"ר, כגון ים, או שדות (בקעה), או רה"ר מקורה, או תל בגובה פחות מ"ט, או חריץ עמוק פחות מ"ט, מדאורייתא הוי מקום פטור שמותר לטלטל בו ללא הגבלה, וכן מותר לטלטל לתוכו או ממנו, ומדרבנן דינו כרה"ר שאסור לטלטל בו יותר מד' אמות, וכן אסור לטלטל מרה"י או מרה"ר אליו או ממנו לרשויות אלו.

מקום פטור - עד גובה ג"ט נחשב המקום כחלק מאותה רשות שהוא נמצא בה, וברה"י גם מקומות גבוהים יותר הם חלק מרה"י, אבל מקום המוקף מחיצות גבוהות ג"ט או שהוא גבוה ג"ט, והוא נמצא ברה"ר (וי"א דה"ה בכרמלית), הרי הוא מקום פטור. וכן מחיצות גבוהות י"ט שאין ביניהם שטח של ד"ט על ד"ט, הוי מקום פטור. וכן רה"ר במקום שהוא למעלה מ"ט הוי מקום פטור.

כל המקומות שמדאורייתא הם נחשבים לרה"י, כגון מבוי וקרפף, אף שחכמים אסרו לטלטל בהם באופנים מסוימים, מ"מ מדאורייתא דינם כרה"י, והמעביר חפץ מרה"ר לשם חייב חטאת.

דיני מחיצות - דעת רוב הראשונים שמדאורייתא כל מקום המוקף ג' מחיצות הרי זה רה"י (ולרמב"ם צריך מדאורייתא ד' מחיצות), ואחת המחיצות מתוכם יכולה להיות ע"י הנחת לחי (שזה כעין התחלת מחיצה), ומדרבנן צריך ג' מחיצות שלימות, ותיקון נוסף במחיצה הרביעית. צריך שלא יהיה הפרוץ מרובה על העומד (ואם הפרוץ והעומד שוים יש בזה מחלוקת), ושלא יהיה במחיצה פתח של יותר מ"י אמות (שעד י' אמות זה נחשב לפתח שהוא חלק מן

המחיצה, וביותר מ"י אמות זה נחשב לפירצה במחיצה, ואמנם לדעת רבי יהודה יש מקום שהתירו חכמים גם פתח של עד י"ג אמות ושליש, והיינו בדין דיומדין שזה ד' מחיצות בצורת ר' בד' הפינות, שבה מותר למלא מים מבור שדינו כרה"י לתוך חלל הדיומדין). עליה תלולה שבתוך מרחק של ד' אמות יש עליה לגובה של י' טפחים (תל המתלקט י"ט בתוך ד' אמות), הרי זה נחשב כמחיצה. י"א שאם רבים מהלכים בין המחיצות אין להם תורת מחיצה.

דיני מחיצה שנמסרו בהלכה למשה מסיני - לבד-מחיצה שיש בה שטח של פחות מג' טפחים ללא מחיצה, הרי החלל נחשב כסתום. גודל איסקי-מחיצה שהיא גבוהה י' טפחים היא נחשבת מחיצה גם כלפי השטח שמלמעלה ממנה, (ואפילו בגג הבית נחשב שיש לו מחיצות מכח מחיצות הבית, אא"כ תקרת הבית היא בולטת יותר ממחיצות הבית). גודל אחית-מחיצה הנמצאת למעלה נחשבת מחיצה גם למקום שתחתיה, (אולם אם יש תחתיה ג' טפחים או יותר יש מחלוקת (שבת ק"א) אם זה נחשב למחיצה). פי תקרה יורד וסותם-תקרה ישרה שרוחבה ד"ט או יותר, נחשב הסיום של התקרה כאילו הוא יורד למטה ויש שם מחיצה.

מתי צורת הפתח נחשבת למחיצה - מקום שיש בשני צידיו קנים (וכדומה), ויש מעליהם קנה, הרי אותו מקום נחשב כפתח, ומדאורייתא דינו כמחיצה גמורה.

טלטול במבוי והתירו ע"י לחי וקורה - מבוי שיש לו ג' מחיצות כדין, ובצד הרביעי הוא פתוח לרה"ר, מותר לטלטל בו רק ע"י תיקון הצד הרביעי, לב"ש ע"י שמניח שם לחי וקורה, ולב"ה מספיק או לחי או קורה, ולר"א צריך ב' לחיים. יש כמה תנאים למבוי שאפשר להתירו בלחי וקורה (שיהיה ארוך לפחות ד' אמות. שיהיו פתוחים לתוכו לפחות ב' חצרות של ב' בתים. שיהיה אורכו יותר מרוחבו). הקורה רוחבה טפה, וי"א שהיא צריכה להיות עד גובה כ' אמה. הלחי עוביו כל שהוא, וגובהו י"ט.

עירוב חצרות - חצר שפתוחים לה הרבה בתים, של אנשים שונים, והדירות הם קבועות ולא עראיות, אסרו חכמים לטלטל מבית לחצר או מבית לבית או במבוי, אא"כ יערבו. וצורת העירוב היא שיקחו פת שלימה, שהיא שייכת לכל בני המבוי (ויזכו לכולם ע"י אחר, ע"י הגבהה או חליפין ולא ע"י מעות, או שיקבצו קמח או מעות מכולם), ושיעור הפת כגרוגרת לכל אחד (אמנם גם במרובים א"צ יותר מ"ח גרוגרות שהם ב' סעודות), ויעמידו את הפת באחד הבתים שבחצר, בבית שהוא ראוי לדירה. וצריך להניח את כל העירוב בכלי אחד, ושלא יקפידו זה על זה מלאכול, וא"צ שיהיה בו שוה פרוטה. צריך לומר את נוסח העירוב "בהדין עירובא וכו' " ולברך על מצות עירוב. וכל זה לענין טלטול כלים ששבתו בבית, אבל כלים ששבתו בחצר או בגג או בקרפף, מותר לטלטלם שם בלא להכניסם לבית. אין לערב שתי חצרות יחד, אם יש ביניהם כותל בגובה י"ט, או חריץ עמוק י"ט ורחב ד"ט, ואין ביניהם פתח או חלון או סולם.

שיתופי מבואות - מדאורייתא מותר לטלטל מן החצרות למבוי, אמנם כיון שהמבוי הוא רשות משותפת לכל בני החצרות, גזרו חכמים שלא לטלטל במבוי אא"כ יעשו שיתופי מבואות, והיינו לשתף את כל החצרות יחד ע"י פת או דבר אחר ממיני מאכל. וצריך לשים את המאכל בבית, אפי' אם אין בו ד' אמות, או להניחו באויר החצר, וא"צ דווקא פת כמו בעירובי חצרות כיון שמשתפים את החצרות וחצר אינה בית דירה, אך צריך להניחו במקום המשתמר, ולכן אין נותנים אותו באויר המבוי.

ביטול רשות ושכירת מקום – אחד מבני החצר שלא עירב הרי הוא אוסר את הטלטול לשאר בני החצר, והתקנה היא שיבטל את רשותו. מעיקר הדין דירת נכרי אינה חשובה דירה לאסור על בני החצר לטלטל מבית לחצר, אם עירבו, אמנם חכמים גזרו שנכרי שדר עם ב' ישראלים לפחות, יאסור עליהם לטלטל מבית לחצר, ולא יהיני ביטול רשות כמו בישראל, כדי שלא ידורו עם הנכרים וילמדו ממעשיהם, ואם שכרו מהנכרי את רשותו מותרים, דכיון שהנכרי אינו מתרצה בקלות להשכיר רשותו, יתרחק הישראל מלדור עימו.

תחומין – מן התורה מותר לכל אדם ללכת י"ב מיל מהמקום ששבת שם בכניסת השבת, וי"א שגם יותר מי"ב מיל מותר מדאורייתא. אמנם חכמים אסרו לצאת מחוץ לאלפים אמה. מונים את האלפים אמה מחוץ למקום שביתתו, והיינו מחוץ לד' אמות שלו, ואם שבת במקום המוקף מחיצות בגובה י"ט, מונים אלפים אמה מחוץ למחיצות, (ואם המקום אינו מוקף לדירה זה מועיל רק אם המקום אינו יותר מבית סאתים). ואם שבת בעיר מונים את האלפים אמה מחוץ לעיר. מי שהוא בדרך לעיר ונכנס לתחום העיר וחשכה לו, קנה שביתה בעיר, אבל בסתמא קנה שביתה במקומו. גם כלי האדם בהמותיו ופירותיו וכדו' קונים שביתה במקום שביתה בעליהם, ואסור לאף אדם להוציאם יותר מחוץ לתחומם, ואם הדבר הוא של שניים בשותפות אין מותר להוציאם אלא למקום ששניהם מותרים ללכת לשם. אמנם אם הדבר מיועד לשימוש בשבת או ביו"ט עבור אדם אחר, כגון שור שדרך למוכרו, או כלי שהבטיח להשאילו, הרי הוא כרגלי הקונה או השואל. ויש דברים שאינם קונים שביתה במקומם, כגון חפצי הפקר, או מי נהרות ומעיינות הנובעים, או מי גשמים, והרי הם כרגלי מי שזכה בהם. וכלי נכרי קונים שביתה במקום שהיו שם בכניסת השבת.

קביעת התחום – השוּבַת בעיר יש לו אלפים אמה לכל רוח מחוץ לעיר, וכל בית דירה שנמצא בתוך ע' אמה ושיריים לעיר הרי הוא חלק מהעיר, ולדעת וחומת העיר אינה מצטרפת לעיר אא"כ ישבה ולבסוף הוקפה, או שיש בה בית דירה והיא בתוך ע' אמה ושיריים לעיר. ועיר שיש לה פחות מד' זוויות או יותר או שרוחבה אינה שווה בשני הצדדים, מרבעים אותה, ונמצא משתכר בזוויות. עיר העשויה כקשת אם אין בין ראשי הקשת ארבעת אלפים אמה, רואים את החלל כאילו הוא מלא בתים, ואם יש שם ארבעת אלפים אמה או יותר, מודדים אלפים אמה מהבתים. ושת עיירות שאין ביניהם קמ"א אמה ושליש, הרי הם כעיר אחת. וב' כפרים שיש כפר שלישי במרחק פחות מאלפים אמה, ואם היו שמים אותו ביניהם היה בין כפר לכפר פחות מקמ"א אמה ושליש, הרי שלשתם כעיר אחת, ומודדים אלפים אמה מחוץ לשלשתם. מודדים את תחום העיר ע"י מומחה, בחבל פשתן, באורך חמישים אמה, והמודדים ישימו את החבל כנגד ליבם, וימתחוהו בכל כוחם. ואם יש באמצע הר או גיא, אם יכול למדוד במקום אחר כנגד העיר ימדוד שם, ואם לאו לפעמים צריך למדוד בחבל של ד' אמות. וכיון דתחומין דרבנן הקלו שאם יש ב' מדידות סותרות שומעים למיקל, ובלבד שלא ירבה יותר משיעור האלכסון של התחום (שזה חמש מאות ושמונים אמה), וכן עבד או שפחה נאמנים לומר שכאן הוא התחום (שמדדו מומחה). היוצא מחוץ לתחום אין לו אלא ד' אמות, ואם חזר לתחומו דינו כאילו לא יצא, ואם נתנהו במקום המוקף מחיצות, בשוגג או באונס מותר ללכת בכל ההקף, ובמזיד אין לו אלא ד' אמות.

עירוב תחומין – מי שבשעת ביה"ש שובת בעצמו במקום מסוים, או שמניח שם (בעצמו או ע"י שליח)

מזון ב' סעודות בסוף אלפים אמה מהמקום שהוא נמצא שם בביה"ש והוא יכול להגיע לעירובו ולאוכלו, (ובבא בדרך יכול לקנות שביתה באמירה), אם כוונתו לקנות שביתה באותו מקום, זה נחשב שהוא שובת באותו מקום אע"פ שהוא חזר ולן בביתו, ומותר לו ללכת ממקום עירובו אלפים אמה לכל רוח. ואין מערבין אלא לצורך דבר מצוה, ובדיעבד מועיל העירוב אף לדבר הרשות.

הזהירות הנצרכת בזמננו בענייני טלטול – בזמננו ברוב המקומות בארץ ישראל יש עירוב המקיף את העיר בצורות הפתח. אמנם כדי להתיר עיר לטלטול יש פרטים רבים, ולא בכל העירובין מצליחים לעשות הכל כמו שצריך, ולכן צריך לברר בכל מקום האם הטלטול באותו מקום הוא לכתחילה. ונציין כאן כמה ידיעות חשובות בענין זה. א' צריך שכל צורות הפתח מסביב לכל העיר יהיו כתיקנם, והיינו שהחוט יעמוד בצורה מדויקת מעל העמוד. ב' צריך שלא יהיה בתוך העירוב שטחים בגודל בית סאתים שהם זרועים ולא עוברים בהם, ויש אוסרים גם בשטחים ריקים אם לא עוברים בהם. ג' נחלקו רבי יהודה ורבנן אם צורת הפתח מועילה ברה"ר דאורייתא, וא"כ עירוב ע"י צורות הפתח תלוי בדעות הראשונים מה נחשב רה"ר והאם בעינין ס' רבוא, והמשנה ברורה כתב שאין בידינו למחות ביד המקילים בזה אולם כל ירא שמים יחמיר לעצמו שלא לסמוך על צוה"פ אף אם אין שם ס' רבוא. ד' דעת הרמב"ם שאין להקיף רשות ע"י צורות הפתח הרחבות מי' אמה, אא"כ יש עומד מרובה על הפרוץ בשתי מחיצות זו כנגד זו, והשו"ע פסק כדעת החולקים, והמ"ב כתב שנכון לחוש לשיטת הרמב"ם. ה' לפעמים צורת הפתח אחת נקרעת או שעמוד אחד מתעקם או נופל לפני שבת או במהלך השבת, ודבר כזה פוסל את כל העירוב. ו' מלבד הקפת העיר במחיצות צריך לעשות בעיר עירובי חצרות ושיתופי מבואות כדי להתיר לטלטל ברשות משותפת, ואם גר בעיר נכרי (ומצוי שיש עובדים זרים ששוכרים דירה לעצמם) או מומר לחלל שבת בפרהסיא, הרי הוא פוסל את העירוב, וצריך לשכור ממנו את רשותו, ובעירובין גדולים מסתמכים על שכירת רשות מהמשטרה או מחברת החשמל וכדומה שאולי יש להם רשות להניח חפצים בבית הנכרי או המומר, ולא ברור ששכירות כזו מועילה.

סדר הנושאים הנלמדים במסכת עירובין

א' איסור טלטול במבוי, והתר הטלטול ע"י לחי או קורה. (ב. – ט"ו:). דין מבוי שפתחו רחב מי' אמות או יותר מכ' אמה. (ב. – ה.). איזה מבוי אפשר להכשיר בלחי וקורה. (ה. – ח.). טלטול בפתח המבוי וכמה מדיני לחי וקורה. (ח. – י.). שיעור פתח המבוי. (י. – י"א.). דיני צורת הפתח. (י"א.). באיזה אופן מותר לטלטל במבוי ובחצר מדאורייתא ומדרבנן. (י"ב.). דיני הקורה והלחי. (י"ד. – ט"ו:).

ב' מה נחשב מחיצות להתיר טלטול בתוכם. (ט"ו: – כ"ו:). אלו מחיצות מועילים לקבוצת בני אדם הנמצאים בדרך (שיירה), ודיני מחיצה של שתי או של ערב. (ט"ו: – י"ז.). פסי ביראות- התר הוצאת מים מבארות ע"י עשית פסים בד' פינות. (י"ז: – כ"ג.). האם הילוך הרבים בין המחיצות פוסל את המחיצות. (כ"ב.). טלטול בקרפף (שטח גדול מוקף מחיצות שאינו משמש למגורים) וברחבה שאחורי הבתים. (כ"ג. – כ"ו:).

ג' דיני עירוב. (כ"ו: – מ:). ע"י מה מערבים. (כ"ו: – ל"א:). היכן מערבים. (ל: – ל"ה.). דין ספק עירוב. (ל"ה: ל"ו:). תנאי בעירוב ודין ברירה. (ל"ו: – ל"ז:). עירוב ליו"ט הסמוך לשבת, וקדושת יו"ט שני. (ל"ח. – מ:).

ד' תחומין – (מ"א: – ס"א:). כמה יכול ללכת מי שיצא מחוץ לתחומו. (מ"א: – מ"ד:). היכן ובאיזה צורה האדם קונה שביתה. (מ"ב. מ"ה. – נ"א:). מהיכן מתחילים למדוד אלפים אמה. (נ"ה. – נ"ז:). צורת המדידה. (נ"ח.). דינים נוספים. (ס: – ס"א:).

ה' עירובי חצרות ושיתופי מבואות – באיזה עיר אפשר לערב עירוב חצרות. (נ"ט.). איך מערבים בחצר שיש בה נכרי וכדומה. (ס"ב. – ס"ט:). איך אפשר לטלטל בחצר שיש בה כאלו שלא עירבו. (ס"ט: – ע"א:). האם כמה חבורות או כמה אחים שאוכלים משלחן אביהם וכדומה צריכים לערב יחד. (ע"ב. ע"ג.). עירוב כמה חצרות יחד. (ע"ג: – ע"ט:). כיצד מערבים ומשתתפים. (ע"ט: – פ"ב:). שני מקומות הסמוכים זה לזה ולא עירבו יחד, היכן מותר להם לטלטל. (פ"ג: – פ"ו:). מלוי מים מבור ע"י מחיצה התלויה מעל הבור. (פ"ו: – פ"ז:). האם מותר לשפוך מים לחצר. (פ"ח.). האם מותר לטלטל מגג לגג. (פ"ט. – צ"א.). טלטול בין חצרות, ובחצרות שיש בה פירצה. (צ"א: – צ"ה.).

ו' פרק המוצא תפילין – דיני המוציא תפילין בשבת. (צ"ה: – צ"ז:). כמה דיני טלטול. (צ"ח. – צ"ט:). שימוש באילן בשבת. (ק:). דינים האסורים במדינה ומותרים במקדש. (ק"ב. – ק"ה:).

מבוי

מבוי

מבוי

מבוי

מדאורייתא אסור לטלטל בשבת ברשות הרבים (ד' אמות, או להוציא מרשות היחיד לרשות הרבים), ורשות הרבים היינו מקומות שהרבים מהלכים שם או מתקבצים שם לסחורה, ויש בו רוחב ט"ז אמה, דומיא דדגלי מדבר, אבל מבוי שאינו רחב ט"ז אמה, וגם אינו פתוח לרה"ר אלא בצד אחד, מדאורייתא מותר לטלטל בו, ורבנן גזרו לאסור בזה שמא יבוא לטלטל גם ברה"ר, ובאופן שתיקנו בלחי או קורה, שזה הכר שזה לא רה"ר, מותר לטלטל בו. (רש"י). ולהלן (ב. – ג.) יבואר מוהו השיעור של פתח המבוי בגובה וברוחב, שבמבוי כזה מותר לטלטל, ושאר יתר דיני הכשר מבוי לטלטול ע"י לחי וקורה מבוארים בהמשך הפרק (ה. – ט"ו:).

ב. שיעור פתח מבוי שמותר לטלטל בו-

לרבנן אסור לטלטל במבוי אם הניחו את הקורה גבוה מכ' אמה, או במבוי שפתחו רחב מי' אמות דסתם פתח הוא י' אמות, ויותר מזה הוי פירצה ולא פתח, וצריך למעט את רוחב הפתח ע"י נעיצת קנים כדי להתירו בטלטול, אמנם אם יש צורת הפתח – לחי מכל צד וקנה על גביהן מותר לטלטל במבוי אע"פ שפתחו רחב מי' אמות.

לרבי יהודה מותר לטלטל במבוי אע"פ שפתחו גבוה מכ', ובברייתא מבואר שכמו כן מותר לטלטל במבוי אע"פ שפתחו רחב מי' אמות.

הא דתני הכא ימעט ובסוכה שהיא גבוהה למעלה מכ' אמה תני פסולה, משום דסוכה דאורייתא דבעינן "למען ידעו דורותיכם", וכבר מימות משה ניתנה מידה זה, ובאו חכמים לומר שאם לא עשה כך הסוכה פסולה, ומבוי כל חיובו בלחי או קורה זה דרבנן וכאן באים להתחיל ללמד דינו, וממילא א"א לומר פסול אלא מה צריך לעשות. רש"י. והתוס' (ד"ה סוכה) מבארים שלשון ימעט משמע חומרא בעלמא ומשמע דבדיעבד שפיר דמי, ולכן בדאורייתא דקדקו לכתוב פסולה, (ובנר הנוכה תני פסולה אגב סוכה, אי נמי לומר שצריך לכבותה ולחזור ולהדליקה אפילו למ"ד הנחה עושה מצוה, דהרואה יאמר שלצורכו הדליקה). ואי בעית אימא בדאורייתא גם אפשר לומר תקנה, אלא שסוכה נפישין מילי סוכה שאין לה ג' דפנות וכו' תני פסולה שזה כולל את כל המקרים, וזה עדיף מאשר לפרט מה התיקון בכל

מקרה, דלעולם ישנה אדם לתלמידו בדרך קצרה, ומבוי דלא נפישין מילי תני תקנתא.

ביאור המחלוקת לפי רב- לרב נחלקו ר"י וחכמים מאיזה פתח בבית המקדש לומדים שיעור פתח, דכתיב "ושחטו פתח אוהל מועד" והיינו ההיכל ששם היו מזבח הזהב והשלחן והמזורה, לחכמים קדושת האולם אינה שווה לקדושת ההיכל ואם עשה באולם עבודות מצריכים היכל פסולות, וממילא הכונה לפתחו של ההיכל, שהיה גבוה כ' ורחבו י', ולר"י קדושת האולם שווה לקדושת ההיכל, וממילא הכונה גם לפתחו של האולם שהיה גבוה מ' ורחב כ'. ולישנא בתרא ר"י מודה שאין קדושת האולם שווה לקדושת ההיכל, אלא דריש מדכתיב "אל פתח אולם הבית" (כתבו התוס' (ד"ה אשכחן) שאין כזה פסוק, אבל ביהזקאל כתוב במקום אחד פתח הבית ובמקום אחר אולם הבית, והוי כאילו נכתבו בחד קרא), שפתח האולם ג"כ נקרא פתח, וחכמים מפרשים שהכונה לפתח הבית הפתוח לאולם והיינו ההיכל. ואע"פ שאיירי במשכן מ"מ מקדש איקרי משכן דכתיב "ונתתי משכני בתוכם", ומטעם זה לומדים ששלמים ששחטן בשחית לפני פתיחת דלתות ההיכל פסולים ממה שנאמר במשכן "ושחטו פתח אהל מועד" ועיקר הדרשה היא על המקדש, שהרי במשכן לא היו דלתות. אבל שאר דינים לא ילפינן מהדדי. (תוד"ה אשכחן). עוד כתבו התוס' (ד"ה שלמים) שאף דילפינן מ"העולה" שאין להקריב שום קרבן לפני התמיד, והתמיד לא היה נשחט לפני פתיחת הדלתות, י"ל דאיירי בהקטרה ולא בשחיטה, אי נמי אינו מעכב, אי נמי איירי בנפתחו הדלתות וחזרו ונסגרו. (ומשכן איקרי מקדש דכתיב "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם").

ב: למה לא לומדים מפתח שער החצר- כתיב "אורך החצר מאה אמה ורוחב חמישים בחמישים וקומה חמש אמות", והפתח היה באמצע, ומשני צידי הפתח היו חמש עשרה אמה קלעים, ונמצא שפתח החצר היה עשרים אמה בגובה חמש אמות שזה היה גובה הקלעים כדכתיב "וקומה חמש אמות". והא דלא ילפינן מהתם שזה שיעור פתח, משום דלא איקרי פתח סתמא אלא פתח שער החצר, אי נמי גובה הקלעים בצד של הפתח היה ט"ו אמה ולרוחב הפתח לא ניתנה מידה, והא דכתיב "וקומה חמש אמות" היינו משפת המזבח ולמעלה, והמזבח היה גובהו י' אמה, והוצרכו הקלעים להיות גבוהים ה' אמה יותר מהמזבח כדי שלא יהיה כהן עומד עליו ועבודה בידו וכל העם רואים אותו מבוהן. וי"א שהקלעים שבצד הפתח היו גבוהים כ' אמה. וכתבו התוס' (ד"ה ואיבעית) שאף שבפתח החצר היו כלונסאות תלויים על ווי העמודים, לא חשיב צורת הפתח, דצורת הפתח שעשאה מן הצד לא עשה ולא כלום.

והא דלרבנן א"צ דלתות למבוי כמו שהיה בהיכל, מפני שלא היו הדלתות בהיכל אלא לצניעות.

ולדברי רב אף אם יש לו צורת הפתח אינו מועיל להכשיר ברחב מ' אמות, וגורסים במשנה "צריך" למעט, שהרי פתחו של היכל היה לו צורת הפתח והיה רחב רק י' אמות.

וכן לא מהני אמלתרא להכשיר גובהו למעלה מכ', שהרי היה לאולם ה' אמלתראות של מילה (ע-ע) שגדלים בו מילין והיינו עפצים), זו למעלה מזו, וא"כ ה"ה בהיכל שתבניתו כתבנית האולם, ומ"מ היה גבוה רק כ' אמה. אמנם מודה רב שיש תנא שאינו לומד מפתחו של היכל, ולשיטתו אמלתרא מהני.

הגמ' חולקת על ביאור רב, ומבארת שר"י לומד מפתח מלכים שהוא גבוה הרבה, ועל כן אפי' יותר ממ' אמה א"צ למעט, וטעמא דחכמים משום הכירא שעשו תקנה למבוי זה כדי שלא יבואו לטלטל ברה"ר.

ג: בברייתא מבואר שאם יש למבוי אמלתרא (י"מ קיני כמין קיני עופות, וי"מ פסקי דארזא – כלונסאות של ארז ארוכים שמחמת חשיבותם אית להו קלא, וכ"ש קיני דאיירי דחשיבי ומילתא דתמיהה היא מסתכלי בהו אינשי וחזו לקורה), אפי' גבוה מכ' אמה א"צ למעט. וטעמא משום דקורה הצריכו רבנן להכירא, ובאמלתרא יש הכר אף למעלה

מכ', וכמו שמצינו בסוכה שהפסול בגבוהה מכ' הוא משום דלא שלטה ביה עינא. והא דהוצרך התנא להשמיענו שנחלקו גם במבוי וגם בסוכה, משום שי"ל שבסוכה מהני אף ביותר מכ' כיון שהיא עשויה לישובה, ורק במבוי שהוא עשוי להליכה ליכא הכירא בלמעלה מכ', מפני שהמהלך אינו מביט למעלה.

מקצת בתוך כ' ומקצת למעלה מכ'- לרבה במבוי כשר ובסוכה פסול, ואף שאפשר להשתמש בחלק שלמעלה מכ' להחשיב את הסוכה לצילתה מרובה מחמתה, כמו שבמבוי ע"י החלק שלמעלה מכ' נחשבת הקורה לקורה שאינה ניטלת ברוח, מ"מ סוכה שהיא עשויה ליחיד אינו זוכר לשים לב שלא ניטל החלק של הסכך שהוא למטה מעשרים, אבל מבוי שהוא עשוי לרבים, מדכרי אהדדי שאם נרקב החלק של הקורה שהוא למטה מכ' צריך לתקנה. וביארו התוס' (ד"ה א) דאיירי דווקא שהסכך למטה מכ' צילתו מרובה מחמתו, דבלאו הכי פסול, אלא שבלי הסכך שמלמעלה מכ' הסכך יוקלש ע"י הרוח ותהיה חמתו מרובה מצילתו. אי נמי י"ל שאף אם צילתו מרובה מחמתו רק בצירוף מה שלמעלה מכ' כשר, כיון שאין פסול בסכך שלמעלה מכ' מצד עצמו אלא מצד הגובה. אי נמי במבוי כיון שזה דרבנן לא אחמרו רבנן. ורב אדא בר מתנא אמר בשם רבה איפכא, שבמבוי פסול ובסוכה כשר, דסוכה דליחיד רמיא אנפשיה ומיזכר משא"כ מבוי דלרבים, או דמבוי דרבנן בעי חיזוק משא"כ סוכה דאורייתא. רבה בר רב עולא אמר ששניהם פסולים. ורבא מכשיר בשניהם.

גודל האמה

שיעור אמה הוא כשיעור יד של אדם בינוני, מהאצבע האמצעית הנקראת אמה עד המרפק. אמנם יש אמה שהיא בת ו' טפחים, ויש אמה שהיא בת ה' טפחים. ולהלן יבואר בכמה דינים שמודדים באמה הגדולה או באמה הקטנה לפי מה שיותר חמור.

ג: גודל אמות מבוי סוכה וכלאים לפי אביי-

אמת מבוי היא אמה בת ה' טפחים, לענין גובה המבוי כ' אמה, וכן לענין פסול מבוי שנפרץ אחד מכתליו י' אמות, שזה לחומרא, אבל שיעור גודל המבוי שניתן להכשירו בלחי וקורה שזה לקולא, אם שיעורו ד' אמות (ולא ד' טפחים) ומשהו, דמבוי שאין ארכו יותר מרחבו אינו נותר בלחי וקורה. תוד"ה כמאן) שיעורו באמה בת ו' טפחים לחומרא.

אמת סוכה היא אמה בת ה' טפחים, לענין גובה הסוכה כ' אמה, ודופן עקומה שאם יש בין הסכך הכשר לדפנות הסוכה פחות מוד' אמות של סכך פסול, אמרינן שהסכך הפסול כאילו הוא מן הדפנות שנעקמו למעלה ובאו עד הסכך הכשר שזה לחומרא, ולרבי ששיעור הכשר סוכה הוא ד' אמות על ד' אמות (ולרבנן מספיק שתהא מחזקת ראשו ורובו ושלחנן) שהוא לקולא משערים באמה בת ו' טפחים.

אמת כלאים היא אמה בת ו' טפחים, והיינו לחומרא לענין קרחת הכרם ששיעורה לבית שמאי כ"ד אמות על כ"ד אמות אם זה באמצע, ואם הקרחת היא מצד לצד צריך שיהיה רוחבה כ"ד אמות, ולבית הלל ט"ז אמה, שאז מותר לזרוע שם כשמרחיק כדי עבודת הכרם והיינו ד' אמות, וס"ל דבעינן שאחרי שמורידים ד' אמות בכל צד, ישאר ח' אמות שאם נחלקם לשני הצדדים יהיה מקום חשוב לכל צד, (ולב"ש לא חשיב שדה אלא בח' אמות, אי נמי ס"ל שכדי עבודת הכרם זה ח' אמות), וכן לענין מחול הכרם שאם יש בין הכרם לגדר ט"ז אמה לב"ש וי"ב אמות לב"ה (דכאן מורידים ד' אמות כיון שיש כרם רק בצד אחד, ומ"מ נותנים ד' אמות לצד הכותל שאינם נזרעים משום דזושא דכותל), שבזה מותר לזרוע כשמרחיק כדי עבודת הכרם. ולענין כרם שאין בין שורה לשורה ד' אמות כדי הילוך עגלה, שלר"ש אינו כרם ומותר לזרוע בכלם, כיון ששיעור זה הוא לקולא, משערים באמה של ה' טפחים, (וכן לענין גדר שנפרצה דע"י אמות הוי כפתח ויותר מ' אמות אסור כנגד הפרצה, משערים בשל ה' טפחים. תוד"ה והא). אבל לת"ק הוי כרם ורואים את האמצעיים הנטועים במקום שצריך להיות רוח בין

שורה לשורה כאילו הם אינם, ולדבריו בכלאים תמיד משערים באמה בת ששה טפחים.

שיטת רבא שכל האמות שאמרו חכמים הם של ו' טפחים, אלא שכל מקום שהוזכר לעיל אמה בת ה' טפחים משערים באמה מצומצמת – טפחים קטנים, לחומרא, ולא באמה שוחקת, ולדבריו רשב"ג בא לומר שאמת כלאים היא אמה שוחקת, אבל היא אמה בת ו' טפחים.

ד: אמת היסוד ואמת הסובב הם אמה בת ה' טפחים, דכתיב "ואלה מידות המזבח באמות, אמה ואמה וטופח (והיינו שיש אמות במידות המזבח שהם של ה' טפחים ועוד טפח, והאמות דלהלן הם רק ה' טפחים. ורבינו יקר מפרש שכונת הפסוק שהכתוב עוסק באמות קטנות שבאמה בת ששה טפחים יש אמה קטנה וטפח. ורש"י דוחה פירוש זה), וחז"ק האמה (-יסוד והיינו גובה היסוד, אבל רחבו אמה בת ששה) ואמה רוחב (-סובב ורחבו אמה בת חמשה, אבל הגובה מהיסוד לסובב הוא ה' אמות של ששה טפחים) וגבולה אל שפתה סביב זרת האחד (-קרנות שהם אמה על אמה) וזה גב המזבח (-מזבח הזהב אמה ארכו ואמה רחבו)."

שיעורין חציצין ומחיצין

הלכה למשה מסיני

כל ענין שאין לו רמז במקרא ואי אפשר ללמודו באחת המדות, באלה בלבד אומרים הלכה למשה מסיני, ולפיכך כשאמרנו שיעורין הלכה למשה מסיני הקשינו על זה ואמרנו איך תאמר עליהם שהם הלכה למשה מסיני והרי השיעורים רמזיים בפסוק ארץ חטה ושעורה, והיתה התשובה על זה שהם הלכה למשה מסיני, ואין להם שום יסוד שילמדו ממנו באחת המדות, ואין להם רמז בכל התורה, אלא הסמיכים לפסוק זה כעין סימן כדי שישמרו ויזכרו, ואין זה מענין הפסוק, וזהו ענין אמורם קרא אסמכתא בעלמא. (רמב"ם בהקדמה לפירוש המשניות).

מקור שיעורי התורה – כתיב "ארץ חיטה ושעורה וכו' ", ואמר רב חנן שהפסוק נאמר לשיעורים, ואף שהשיעורים הם הלכה למשה מסיני, מ"מ אסמכינהו רבנן אקראי שבחב הוא לארץ ישראל שיש בה פירות ששיעורי תורה נתלין בהם, וכדלהלן: חיטה- הנכנס לבית מנוגע הוא טמא מיד, ואם יש בגדים בידיו גם הם טמאים מיד דכתיב "והבא אל הבית" וגם הם באו אל הבית, אבל בגדים שהוא לבוש בהם אין טמאים אלא בשהה כדי אכילת פרס (חצי מככר שהוא מזון ב' סעודות) מפת חיטים שהיא נאכלת מהר יותר מפת שעורים, שמיסב ועי"ז אוכלה מהר, ואוכלה מהר בלפתן, מפני שהבגדים בטלים לאדם הלובשם, שעורה- עצם כשעורה מטמאה במגע ובמשא, ומ"מ אין מטמאה באוהל בכל עצם בלי בשר, אא"כ יש שם שדרה שלימה או גולגולת או רוב בניינו ב' שוקיים וירך אחת או רוב מניינו קכ"ה אברים. גפן- שיעור רביעית לחיוב מלקות בנזיר ששתה יין. רש"י. והתוס' (ד"ה גפן) מבארים שהנזיר אכל הרצנים זגים או לולבי גפנים כדי רביעית יין שזה שיעור גדול יותר מרביעית מים, מפני שהיין סמיך יותר. וי"ג גפן כדי כזית יין לנזיר, ושיעורו בכזית ולא ברביעית. תאנה- כגרוגרת (-תאנה יבשה) לאיסור הוצאה בשבת באוכלין. רימון- ניקב כלי עץ של בעלי בתים כמוציא רימון טהור אבל בפחות מכך טמא, מפני שבעה"ב חסים על כליהם ומשתמשים בהם לפירות גדולים יותר עד כמוציא רימון, אבל כלי אומן אין שיעורם כך. (והיינו ג' רימונים אחוזים זה בזה שיצאו זה אחר זה, או שהכונה לרימון בשיעור בינוני, והיינו כאשר גדלים ג' רימונים יחד. תוד"ה שיעורן, וכלי חרס שיעורם כמוציא זית אא"כ יחדם לרימונים. תוד"ה כל). זית- השיעור ברוב הדברים (-אכילת חלב דם נותר פיגול וטמא ונבילה ובהמה טמאה וטומאת מת באהל ומגע נבילות) הוא כזית. דבש תמרים- האוכל ככותבת הגסה ביום כיפורים.

ז: חציצה בטבילה – עיקר דין חציצה הוא מדאורייתא דכתיב "ורחץ את כל בשרו במים", וכן ילפינן שמי מקוה המכונסים, אע"פ שאינם מים חיים דהא לא כתיב חיים כשרים, ושיעור המים הוא שכל גופו עולה בהם דמשמע כל בשרו כאחד שזה אמה על אמה ברום ג' אמות, ושיעורו כלמים שזה מ' סאה, וכן ילפינן מ"את

בשרו את הטפל לבשרו שחציצה בשיער ג"כ חוצצת (שערה אחת קשורה חוצצת כיון שהיא מהודקת היטב, שלש אינם חוצצות כיון שאינם מהודקות ונכנס שם מים, שתיים איני יודע), ואמרו רבנן שמדאורייתא הלכה למשה מסיני אינו חוצץ אלא רובו המקפיד שאם ברוב השיער יש דם יבש ודיו וטיט יבש וזפת יבש או שהוא קשור אחד אחד, והוא מקפיד על ללכוך זה שבראשו, חוצץ, אבל באינו מקפיד הוי כגופו ואינו חוצץ אפילו ברובו, (לרש"י זה דין דווקא בשיער, והתוס' הוכיחו דאיירי בבשר), ורבנן גזרו על רובו שאינו מקפיד ועל מיעוטו המקפיד משום רובו המקפיד, ולא גזרו במיעוטו שאינו מקפיד משום שזה גזירה לגזירה.

מחיצות- שיעור גובה מחיצה הוא י' טפחים. לר"י דס"ל שאמות כלי המשכן כגון של הארון והשלחן והמזבחות הם ה' טפחים (ואמות הבנין כגון של הקרשים והייעיות הם של ו' טפחים), דין זה ושאר הלכות מחיצה זה הוא הלכה למשה מסיני, ולר"מ שגם אמות הכלים היו של ו' טפחים ילפינן שיעור מחיצה מהארון שהיה גובהו אמה וחצי שהם ט' טפחים, וביחד עם עובי הכפורת טפה, הוא י' טפחים וכתיב ״ודיברתי איתך מעל הכפורת״ ואמר רבי יוסי שלעולם לא ירדה שכניה למטה מעשרה דכתיב ״השמים שמים לד׳ והארץ נתן לבני אדם״, ולדבריו אתאי הלכתא לגוד אחית וגוד אסיק וללבוד בפחות מג' טפחים ולדופן עקומה.

המשך דין טלטול במבוי

מה שנתבאר לעיל שלרבנן מותר לטלטל במבוי ע"י לחי וקורה, זה אינו אלא אם גובה המבוי הוא לפחות י' טפחים, והקורה נמצאת לא יותר מגובה כ' אמה, וכן צריך שיהיו בתים וחצרות פתוחים לתוך המבוי, ולא יהיו בו פרצות בשיעור האוסר טלטול, וכדלהלן.

ה. מבוי שהוא גבוה למעלה מכ' אמה ימעט
עד שיגיע לכ' אמה. שיעור רחבו של המיעוט ע"י הגבהת הקרקע מתחת הקורה כנגד רחבה, לרב יוסף טפח ולאביי ד' טפחים, ואין הכרח לבאר שנחלקו אם מותר להשתמש תחת הקורה דחודה החיצוני יורד וסותם, ויש הכר למי שעומד על אותו טפה, או שאסור להשתמש תחת הקורה דחודה הפנימי יורד וסותם, וממילא צריך להגביה את המבוי שלפני הקורה, וצריך ד' טפחים שהוא מקום ניכר וחשוב, דז"ל דלכו"ע מותר להשתמש תחת הקורה, ונחלקו אם הקורה היא משום הכר שלא יטלטלו ברה"ר וכאן יש הכר במה שמשתמשים תחת הקורה, או שקורה היא משום מחיצה דאמרינן שחודה החיצוני יורד וסותם, ואם אינה רחבה ד"ט שזה שיעור רשות היחיד הוי מחיצה שאינה ראויה לד' שאינה מחיצה. או שנחלקו אם בעינן הכר של מטה כהכר של מעלה, או שלכו"ע צריך שיהיה הכר של מטה כהכר של מעלה ונחלקו אם חששו שההגבהה תיפחות ע"י דריסת הרגלים לפחות מטפח, ולכן צריך יותר מטפח, והצריכו ד"ט שזה שיעור חשוב בכל מקום.

מבוי שהוא גבוה פחות מי' טפחים וחקק בו להשלימו לי'
לרב יוסף צריך לחקוק ד' טפחים במשך המבוי, ואף שלהפחית לגובה כ' די בטפה, התם משום הכר, אבל הכא צריך שיעור מבוי, ושיעורו לרב יוסף ד' טפחים, ולאביי ד' אמות דס"ל שזה שיעור מבוי.

מבוי שנפרץ מצידו
אם יש כותל או פס סמוך לקורה בשיעור ד' טפחים בין הפירצה לפתח המבוי שזה שיעור משך מבוי, מותר אפ"י אם היתה הפירצה עד י' אמות, דכיון שפתח המבוי עדיין משמש כפתח לאותם ד"ט אין קפידיא שיהיה למבוי פתחים נוספים, (ולקמן ו. אוקמה לרב הונא בדאיכא גידודי -שנשתתיר מן הכותל ג' או ד' טפחים על כל פני הפירצה), אבל אם אין כותל ד' טפחים אין מותר אלא בפירצה עד ג' טפחים דאינה נחשבת פירצה משום דאמרינן לבוד, אבל בפירצה ג' חוששים שבני המבוי יצאו רק דרך שם ולא יהיה הכר ע"י הקורה, דין זה הוא גם לאביי שמצריך בתחילת מבוי ד' אמות, דהתם זה סוף מבוי והכא זה תחילת מבוי, רש"י מבאר שיש חילוק בין מבוי כשר שנפסל לבין מבוי שבאים עכשיו להכשירו, אבל התוס' (ד"ה סוף) כתבו

שמבוי שנפסל צריך ד' אמות להכשירו, ורק אם נשאר ד"ט ולא נפסל די בד"ט.

אין מבוי ניתר בלחי וקורה עד שיהיו בתים וחצרות פתוחים לתוכו, והיינו שהבתים פתוחים לחצרות והחצרות פתוחות למבוי (חצר היינו מה שלפני הבית, ומה שאחורי הבית נקרא מוקצה או רחבה), ואף שצריך לפחות ב' חצרות, ופתח כל חצר הוא לפחות ד' טפחים, משכחת לה אף במבוי בשיעור ד' טפחים כרב יוסף באופן שיהיו פצימין לפתח וגם לא יהיה כולו פרוץ, ואין לומר שהפתחים הם בדופן האמצעית והמבוי רחב, דהא אין מבוי ניתר בלחי וקורה אא"כ ארכו של המבוי יתר על רחבו אבל מבוי מרובע נחשב חצר וצריך פס ד' או פס משהו מכל צד, (ואף דא"כ צריך שאורך המבוי יהיה ד' ומשהו, אין לומר שהפתחים יהיו בארכו, דאותו משהו אין הפצימין יכולים לעמוד. תוד"ה ואי), י"ל דאיירי כשהחצרות פתוחות בקרן זווית באלכסון טפח מהדופן האמצעית וג"ט בצידי המבוי, פתח אחד בכל צד. רש"י. וכתבו התוס' (ד"ה דפתח) ששיעור זה אינו מדויק, דבאלכסון של ג"ט על טפח אין ד"ט.

ה: לחי הבולט מדופני המבוי
לתוך רוחב פתח המבוי (ולא לאורך הקיר), ולא נעשה לשם לחי, אם אורך הבליטה הוא פחות מד' אמות א"צ לחי אחר להתירו דקיימא לן כאביי שלחי העומד מאיליו כשר, (ולר"ת דפסק כרבא, מ"מ כאן מדובר לפי אביי), אבל יותר מד' אמות שזה שיעור מבוי, צריך לחי אחר להתירו, דאף למ"ד לחי משום מחיצה, צריך קצת הכר. (תוד"ה ארבע). לרב פפא יעמיד את הלחי בצד השני של פתח המבוי ולא באותו צד, דבאותו צד אינו לחי אלא תוספת על הבליטה, אא"כ המבוי רחב ח' אמות, שאז היכן שיעמידנו יהיה כשר מדין עומד מרובה. (תוד"ה אותו). ולרב הונא בריה דרבי יהושע אף באותו הצד כשר אם הוסיף או פיתח -הגביהו או הנמיכו אי נמי שהוא יותר עבה או יותר דק מהבליטה הראשונה.

מבוי שפתחו פחות מח' אמות והלחי סותם בו ד' אמות
א"צ לחי אחר להתירו, והמבוי ניתר במה שהעומד מרובה על הפרוץ, שהרי אפילו חצר שאינה ניתרת בלחי וקורה אם היא מרובעת או שרחבה יותר מאורכה, ניתרת בעומד מרובה על הפרוץ (והיינו למ"ד שמבוי יכול להפרץ עד י' אמות, דאי יכול להפרץ עד ד"ט א"כ מבוי חמור מחצר, ואין ללמוד מבוי מחצר שיוכל להפרץ עד י' אמות, דכיון שמבוי ניתר בלחי וקורה, אינו מועיל אלא עד פירצה ד'. תוד"ה תאמו). אמנם במבוי ח' אין להתיר מכח פס זה שהוא יותר מד"ט וחצר מותרת בפס ד"ט, דשאני הכא שלא הוקבע שם לשם לחי, וכיון שיצא מתורת לחי יצא ג"כ מתורת פס, ואין כאן הכר דאמרינן שזה שיעור פתחו. רש"י. והתוס' (ד"ה אינו) מבארים דא"א שזה יעיל מדין פס, דפס מועיל בחצר משום מחיצה, אבל במבוי אפ"י למ"ד לחי משום מחיצה הכשירו חכמים דווקא בלחי. ולרב אשי אפ"י בח' א"צ לחי אחר להתירו, שאם העומד מרובה ניתר בעומד מרובה, ואם הפרוץ מרובה חשוב לחי דנמצא שאין בלחי ד' אמות, ואם העומד והפרוץ שווים ספק דדבריהם להקל דשמא אינם שוים בדיוק, ואיסור טלטול במבוי הוא מדרבנן. רש"י. וכתבו התוס' (ד"ה וספק) שאף שבדבר הנעשה בידי אדם אפשר לצמצם לעשותו בדיוק חצי, מ"מ כיון שרק בטורח גדול אפשר לצמצם לא הצריכו למדוד בספק דדבריהם כיון שזה ספק. וה"ר שמעיה מבאר שאף בידי אדם א"א לצמצם.

ו. מבוי שנפרץ בצידו
ויש ד"ט בין הפתח לפרצה, או בראשו שהמבוי היה רחב כ' אמה וסתמו ממנו עשר אמות ונפרצה פירצה באותה סתימה, לרב חנין בר רבא בשם רב עד יותר מעשר אמות אין הפירצה אוסרת לטלטל במבוי, (ומה שרב אסר בד"ט, ביקעה מצא להתגדר שהיו עמי ארצות ומלזלים במצוות והחמיר עליהם לעשות סייג כדי להרחיקם מן העבירה), ואם נפרץ בראשו בקרן זווית אפ"י ד' טפחים אוסרת, דבקרן זווית אין דרך לעשות פתח, (אמנם אם עשה פתח בקרן זווית עם מזוזות ומשקוף הוי פתח. תוד"ה דפתחא), וכן כשבקעי בה רבים נאסר בד'. ולרב הונא בכל גוונא הפירצה אוסרת בד' טפחים, אע"ג דלא בקעי בה רבים כגון שהפירצה היא למקום מטונף או מקולקל בפחתים וטיט, ורק בדאיכא גידודי שנשתתיר מן הכותל ג' או ד' טפחים על כל פני הפירצה אינה פוסלת אלא ביותר מי' אמות. וכתבו התוס' (ד"ה אחד) שפירצה בראשו

אינה אוסרת בד"ט אלא בקרן זווית, אבל בלאו הכי לא, דלא שבקי פתחא רבא ועיילי בפתחא זוטא.

מבוי עקום
בצורת ר' ושני פתחיו פתוחים לרה"ר, לרב דינו כמפולש, וצריך צורת הפתח בעקמימותו, ולחי או קורה לשני פתחיו לרה"ר, דמה שהוא מפולש לצד השני של המבוי הוי כמפולש לרה"ר. ולשמואל דינו כסתום ויעשה לחי מכאן ולחי מכאן, וא"צ צורת הפתח אלא כששני הפתחים מפולשים זה כנגד זה. וי"א שצריך גם לחי בעקמימותו. (ומחצלת אינה מועילה לשם לחי, אא"כ חיבר אותה היטב. ח.). ואם רוחב המבוי במקום עקמימותו יותר מי', מודה שמואל שדינו כמפולש דלחי אינו מועיל ביותר מי', ולביאור הראשון ביותר מי' הוי כמבוי אחד מפולש. בגמ' ח: מבואר שגם בעירו של שמואל חששו לשיטת רב.

עירוב רה"ר או מבואות המפולשים

מה שאפשר להכשיר מבוי לטלטול ע"י לחי או קורה, היינו דווקא מבוי שיש בו מחיצות מג' צדדים, אבל רשות הרבים, או מבוי מפולש (פתוח משני הצדדים) דינם שונה, וכדלהלן.

ו: עירוב רה"ר-
אין מערבים רה"ר והיינו שיש בה רוחב ט"ז אמה ומצויים בעיר ס' רבוא ואין בה חומה או שב' פתחיה זה כנגד זה, (דבעינן דומיא דגליל מדבר), אלא בדלתות שננעלות בלילה שאז דינה כחצר של רבים, ומערבים את כולה, ואם לא עירבו הוי כרמלית, כמו בירושלים ומחוזא.

מי שיש לו ב' בתים מב' צידי רה"ר, לרבי יהודה אפילו היכא שאין שם תקרה דנימא פי תקרה יורד וסותם, עושה לחי או קורה מכל צד ומותר לטלטל ביניהם כיון שיש שם ב' מחיצות שלימות, (וכתבו התוס' (ד"ה מי) שהכונה שיש שם ב' חצרות, דאין מבוי ניתר בלחי וקורה עד שיהיו ב' חצרות פתוחות לתוכו. עוד כתבו התוס' (ד"ה וכי) שמבואר לקמן י. שרבי יהודה מתיר בזה רק עד רוחב י"ג אמה ושליש). ולרבנן אין מערבין כך רשות הרבים. וכתבו התוס' (ד"ה והאמר) די"ל שאף אם יש בצד אחד דלת הננעלת, לא הוי רשות היחיד, ורק היכא שיש ג' מחיצות גמורות הוי רה"י.

עירוב מבואות המפולשים-
לת"ק עושה צורת הפתח מכאן ולחי או קורה מכאן, לחנניה נחלקו בזה ב"ש וב"ה, לב"ש עושה דלתות משני הצדדים וכשהוא יוצא ונכנס נועל, ולב"ה עושה דלת מכאן ולחי וקורה מכאן, וא"צ לנעול את הדלת, ומ"מ לרב נחמן צריך שתהיה ראויה להנעל, ולרב הכנא גם אם א"א לנעול מועיל אם סגור במקצת. לרב הלכה כת"ק, לשמואל הלכה כחנניה, לרב הונא רב אמר הלכה ואין מורין כן אלא כחנניה דבעי דלתות, ולרב אדא בר אבהו הלכה ומורין כן. ובגמ' לקמן ז. מבואר דדווקא כשהמבוי מפולש בשני צידיו לסרטיא או פלטיא שהם רה"ר, אבל אם הוא מפולש בצד אחד או משני הצדדים לבקעה שהיא כרמלית שאיסורה מדרבנן, עושה צורת הפתח מכאן ולחי או קורה מכאן. ומעשה היה בהנהדעא במבוי עקום והיינו שהוא בצורת ח' ששני ראשיו פתוחים לאותה רה"ר, והחשיבוהו למפולש כשיטת רב, ואף שלרב במפולש הלכה כת"ק שמשפיקה צורת הפתח, הצריכו דלתות כשמואל.

ז. ההלכה במחלוקות ב"ש וב"ה-
קודם שיצאה בת קול ואמרה שהלכה כב"ה, (וכן לרבי יהושע שאין משגיחין בבת קול), הרוצה יכול לנהוג או כב"ש או כב"ה, אבל ינהג כאחד מהם בין לקולא בין לחומרא, ואם ינהג כשניהם לקולא נקרא רשע, ואם ינהג כשניהם לחומרא נקרא "כסיל בחושך הולך", אבל אם אין החומרות סותרות כיון שאינם תלויים באותו טעם לא נקרא כסיל, וכן בשאר מחלוקות כעין מחלוקת ב"ש וב"ה, אבל לאחר הבת קול אין לעשות אלא כבית הלל. ומה שאין משגיחים בבת קול שאמרה שההלכה כרבי אליעזר, משום דהתורה אמרה "אחרי רבים להטות", אבל הכא ב"ה הם הרוב ולא הוצרכו בת קול אלא משום דב"ש מחדדי טפי. תוד"ה כאן.

השדרה והגולגולת שחסרו היו כשאר עצם כשעורה שאינם מטמאים באוהל, שיעור החסרון לב"ש בשדרה שתי חוליות ובגולגולת כמלוא מקדח, ולב"ה בשדרה חוליה אחת ובגולגולת כדי שינטל מן החי וימות, וכן הדין לענין ההחשיב בעל חי לטריפה ובזה ב"ה לחומרא, אמנם לענין טריפה זה דווקא ברכיבה וחולי, אבל בניטל מודים ב"ש לב"ה. (תוד"ה כגון). מחלוקות אלו תלויות זה בזה והמיקל בשניהם נקרא רשע והמחמיר בשניהם נקרא כסיל.

ר"ע ליקט בא' שבט אתרוגים מעץ האתרוג ונתן ממונו גם מעשר שני וגם מעשר עני, והיה זה בזמן שיוצאת השנה השניה שהיא מעשר שני ונכנסת השנה השלישית שהיא מעשר עני, (ואיתא בירושלמי שעושר על תנאי וחיללו ונתנו לעניים. תוד"ה ונהג). ואף ששני החומרות סותרות דלב"ש בא' בשבט ר"ה לאילן וכבר נכנסה השנה השלישית, ולב"ה בט"ו בו ר"ה לאילן ואינה אלא שנה שניה, ר"ע מספקא ליה אם לב"ה ראש השנה הוא בא' שבט או בט"ו בשבט, וא"כ שתי החומרות הם כבית הלל.

מבוי הפתוח למקום הפתוח לרה"ר

כפי שנתבאר לעיל מותר לטלטל במבוי הפתוח לרה"ר בצד אחד ע"י לחי או קורה, אמנם אם יש לו ב' פתחים לרה"ר (מפולש) לא מועיל לו לחי או קורה. הגמ' דנה מה הדין כשהצד השלישי פתוח למקומות הפתוחים לרה"ר, אם מועיל לו לחי או קורה.

מבוי הכלה לרחבה (-חצר שאחורי הבתים שהיא מוקפת מחיצות) אין המבוי צריך תיקון בצד הפתוח לרחבה, אף אם הרחבה ג"כ נפרצה לרה"ר כנגד פירצת המבוי, ואין בני הרחבה אוסרים על בני המבוי לטלטל בלא עירבו, דסתם רחבה אין בה דיוורים ואין תשמישה תדיר.

ז: מבוי שנפרץ לחצר במלואו (-שנפרץ כל הכותל האמצעי) והחצר פתוחה לרה"ר פחות מעשר אמות כנגד המבוי, לרב החצר מותרת בטלטול, דלגבי החצר הוי פתח כיון שכלפי החצר לא נפרץ במלואו, ואין מבוי אוסר לטלטל בחצרות הפתוחות לו, ואין רה"ר אוסרת כיון שיש פתח ביניהם, והמבוי אוסר כיון שבני החצר יש להם דריסת רגל במבוי, והמבוי פתוח לחצר במלואו.

הגמ' הבינה דאירי בין בעירבו בין בלא עירבו, ונחלקו בזה רב ושמואל, והאיסור של המבוי הוא בגלל שיש פירצה כנגדו לרה"ר והוי כמבוי מפולש, בלא עירבו נחלקו בדין נראה מבחוץ ושוה מבפנים אם דנים את זה לפירצה כיון שלעומדים בפנים זה פרוץ במלואו, או שדנים את זה לפתח כיון שלעומדים מבחוץ אינו נראה פרוץ במלואו, רב מתיר כדון מבוי שנפתח פתח בינו לחצר שאין החצר אוסרת את המבוי (ואף שחצרות הפתוחות למבוי אוסרות את המבוי, שאני הכא שמתחילה אין אותה חצר רגילה במבוי), ושמואל אוסר כיון שלבני המבוי זה פרוץ במלואו, ונחלקו בזה לקמן ט: לגבי חצר קטנה שנפרצה לגדולה, ורב אוסר רק אם נכנסים כותלי הקטנה לגדולה, שאז גם לעומדים בגדולה זה נראה פרוץ במלואו, ובעירבו נחלקו בדברי רב יוסף שאמר שרק אם המבוי מסתיים באמצע הרחבה וממילא רוחבה של הרחבה עודף על המבוי

בשני הצדדים מותר לטלטל בו, משום שאז דנים שהמבוי מסתיים ברחבה, ולא יבוא להתייר גם מבוי מפולש, אבל אם הוא מסתיים בצדי הרחבה אסור, ורב אוסר אפילו כשמסתיים באמצע רחבה כיון שהעומד במבוי רואה משני צידי רה"ר, והרבים עוברים מרה"ר זו לרה"ר זו דרך המבוי והרחבה.

הגמ' שואלת א"כ למה במבוי הכלה ברחבה מותר לטלטל ואין אסור לא מצד דהוי כמבוי מפולש ולא מצד בני הרחבה. והגמ' מתרצת שהמבוי אסור רק בלא עירבו, אבל בעירבו מותר, ואין לאסור מצד דהוי כמבוי מפולש, דאירי שהפירצה אינה כנגד המבוי, וברחבה אין דיוורים שיאסרו את הטלטול במבוי. רש"י. אבל התוס' (ד"ה בעירבו) מבארים דאירי הכא ברחבה שיש בה דיוורים, ובזה אם נפרץ המבוי לאמצע הרחבה או החצר ויש פירצה לרה"ר כנגדו ודאי אין דינו כמבוי מפולש, ואם המבוי כלה לצדי הרחבה אין להתייר א"כ נימא שבנראה מבחוץ ושוה מבפנים נדון משום לחי.

ח. לרב יוסף דווקא כשהמבוי כלה לאמצע הרחבה מותר, אבל אם כלה לאחד מצידי הרחבה אסור. ולרבה גם בכלה לאמצע הרחבה דווקא כשאין פירצת המבוי מכוונת כנגד הפירצה לרה"ר אבל במכוונות אסור, ורב ג"כ לא התייר כשהפירצות ממש זו כנגד זו, ודווקא בנפרצה לרחבה דרבים אבל לרחבה דיחיד אסור, שמא ימלך ויבנה שם בתים ברוחב העודף על רוחב המבוי ונמצא המבוי כלה בצידה של רחבה.

מגבית והגרלה

לצורך ביסוס והרחבת מערכת סיכומי 'תמצית' ומבחני 'לדעת' נפתחה בימים אלו מגבית עם הגרלה מיוחדת.

אנו פונים בזאת לכל אלו שמקבלים תועלת מהסיכומים והמבחנים לטיפול חלק במגבית זו, כדי שנוכל לייעל את המערכת ולזכות לומדים רבים יותר בסיכומים איכותיים יותר.

גיתן לתרום בגדרים פלוס קופת 'תמצית'. או בטלפון 03-7630585 שלוחה 1450

לפרטים 052-7692282

מבחני 'לדעת'

מבחן שבועי על דף היומי ומשנה ברורה הפץ חיים ואהבת חסד גיתן לעשות את המבחנים מיום שישי עד יום שלישי בשעה 7:00 בבוקר:

- בטלפון 0737-289-669
 - במייל 7692282@gmail.com
 - בגדרים פלוס קופת לדעת.
- הגרלות: בכל שבוע על 500 ₪ במזומן, זיכוי 300 ₪ ברשת 'פה גוף', 101 זוכים בזיכוי 100 ₪ ברשת 'פה גוף'.

חדש- מבחנים שבועיים על ה'עמוד היומי'

סיכומי 'תמצית'

גיתן להשיג את גליונות סיכומי תמצית החודשיים על הדף היומי / משנה ברורה ומוסר (לפי הדף היומי בהלכה).

- בגקודות ההפצה
- במייל 7692282@gmail.com

בנוסף גיתן לקבל במייל סיכומים על כל מסכתות הש"ס, ועל כל המשנה ברורה, ועל תנ"ך וספרי מוסר וספרי הפץ חיים.

או סיכומים לפי סדר הלימוד של: העמוד היומי, חבורת ש"ס, קנין ירושלמי, דף הכולל, קנין הלכה, תרי דף, אורייתא, אהבת שלום, ומפעל הש"ס.